

Innehåll

1	Sammanfattning.....	5
2	Arbetsgruppens uppdrag och arbete	9
3	Utgångspunkter och avgränsningar	11
4	Myndigheter eller institutioner med särskilt ansvar för arbetet mot rasism och annan intolerans.....	13
4.1	Integrationsverket.....	13
4.2	Ombudsmannen mot etnisk diskriminering (DO)	16
4.3	Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning (HomO).....	17
4.4	Statens folkhälsoinstitut	19
4.5	Forum för levande historia	21
5	Frivilligorganisationers arbete	23
6	Brister och behov av förändringar i arbetet mot rasism och annan intolerans	29
6.1	Synpunkter från företrädare för olika organisationer	29

6.2	Synpunkter från berörda myndigheter.....	33
7	Arbetet mot rasism och annan intolerans i vissa andra länder.....	37
8	Arbetsgruppens överväganden och förslag	43
8.1	Inledning.....	43
8.2	En samlingspunkt för frivilligorganisationer.....	46
8.2.1	Organisationsformen för ett centrum mot rasism och andra former av intolerans	49
8.2.2	Inriktningen på verksamheten i centrumet	51
8.2.3	Ytterligare möjligheter som skapas genom ett centrum mot rasism och andra former av intolerans	54
8.2.4	Premisser för statligt stöd.....	56
8.3	Särskilt om vissa former av intolerans.....	58
8.3.1	Antisemitism, islamofobi och antiziganism	59
8.3.2	Homofobi	61
8.4	Quick Response.....	65
8.5	Verksamheter för personer som vill lämna rasistiska och liknande grupperingar	67
8.6	Forskning.....	68
9	Ekonomiska konsekvenser	73
	Särskilda yttranden.	75

1 Sammanfattning

Arbetet med att motverka och förebygga rasism, främlingsfientlighet, homofobi och andra antidemokratiska yttringar sker, och måste ske, genom en rad olika insatser på alla nivåer och inom olika delar av samhället.

Arbetsgruppens uppgift har varit att utarbeta förslag till hur det framtida antirasistiska arbetet skall utformas och bedrivas. Detta kan onekligen uppfattas som en omfattande uppgift för en arbetsgrupp med så kort tid till sitt förfogande. Arbetsgruppens uppdrag skall dock ses som ett led i regeringens alltmer intensifierade arbete under senare år för att identifiera olika nyckelområden och brister som bör tillgodoses i arbetet mot rasism, främlingsfientlighet, homofobi och andra former av intolerans.

Arbetsgruppen har till att börja med gjort en genomgång av det arbete som i dag bedrivs på olika håll. Bland annat redovisas det arbete som bedrivs eller skall bedrivas av Integrationsverket, Statens folkhälsoinstitut, Ombudsmannen mot etnisk diskriminering (DO), Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning (HomO) och den nya myndigheten Forum för levande historia. Vidare ges en kort presentation av några verksamheter som bedrivs av olika frivilligorganisationer liksom för hur det antirasistiska arbetet bedrivs i vissa andra länder.

För att identifiera behovet av ytterligare insatser i arbetet mot rasism, homofobi m.m. har arbetsgruppen sammanträffat med eller på annat sätt inhämtat synpunkter från myndigheter, organisationer och enskilda med kunskap, erfarenhet och engagemang på området.

Härvid har bl.a. vikten av följande lyfts fram; att skapa bättre förutsättningar för samordning och samverkan frivilligorganisationer emellan, att driva projekt med inriktning på opinionsbildning och massmedier, att följa utvecklingen i samhället ifråga om bl.a. islamofobi och homofobi samt att satsa på forskning och kunskapsuppbyggnad.

Arbetsgruppen har mot bakgrund av sitt uppdrag, inte minst de ekonomiska ramar regeringen anvisat för det antirasistiska arbetet, och de synpunkter som förts fram under arbetets gång, lagt de förslag som bedömts vara möjliga att genomföra snabbt med största möjliga effekt eller som kan skapa förutsättningar för ett långsiktigt arbete mot rasism och andra former av intolerans. I övrigt redovisar arbetsgruppen en del brister och behov som på längre sikt bör åtgärdas eller utredas närmare. Viktiga delar av gruppens förslag rör formerna för samverkan mellan olika frivilligorganisationer och statens stöd till sådan samverkan.

Ett centrum mot rasism och andra former av intolerans

Arbetsgruppen föreslår att regeringen skall avsätta medel för att underlätta etablerandet av och bidra till fortsatt verksamhet av ett fristående centrum mot rasism och andra former av intolerans.

Villkoren för statligt stöd till etablerandet av ett centrum skall bl.a. vara att en ideell förening bildas gemensamt av en bred sammanslutning av olika organisationer, att verksamheten omfattar åtgärder mot rasism och främlingsfientlighet, inklusive antisemitism, islamofobi och antiziganism, samt homofobi och diskriminering, att verksamheten inriktas på insatser för att stärka samarbete mellan frivilligorganisationer samt på kunskapsuppbyggnad, informationsspridning och opinionsbildning. Vidare skall centrumet organiseras så att kunskaper och erfarenheter om olika former av intolerans säkras och så att ett könsperspektiv kan genomsyra verksamheten.

Särskilt om vissa former av intolerans

Arbetsgruppen känner oro över de uttryck för islamofobi och antisemitism som i ökande grad förekommit i Sverige efter den 11 september 2001 och som en följd av konflikten i Mellanöstern. Mot denna bakgrund anser arbetsgruppen att det är angeläget att kampen mot antisemitism och islamofobi får fortsatt prioritet inom berörda centrala myndigheters verksamhet och att ytterligare åtgärder vidtas på området. En del av detta arbete handlar om att förändra människors föreställningar, attityder och värderingar. Det behövs därför utbildnings- och informationsinsatser. Arbetsgruppen föreslår att ett sådant arbete bör initieras och bedrivas bl.a. av Integrationsverket, DO, den nya myndigheten Forum för Levande historia och ett framtida centrum mot rasism och andra former av intolerans. Arbetsgruppen föreslår vidare att projektmedel avsätts för utbildnings- och informationsinsatser mot antisemitism och islamofobi under år 2003.

I arbetsgruppens uppgifter ingår även att identifiera brister i arbetet mot homofobi. Arbetsgruppen föreslår att regeringen bör pröva om det behövs en myndighet eller annat organ som är huvudansvarig för att förebygga och motverka homofobi samt att regeringen bör vara uppmärksam på behovet av riktade insatser för att motverka homofobi. Det gäller inte minst när uppdrag ges till olika myndigheter och när särskilda projektmedel avsätts för insatser mot olika former av intolerans.

Quick Response, avhoppverksamheter och forskning

Arbetsgruppen har även haft i uppdrag att överväga om det finns behov av förändringar beträffande informationsprojektet Quick Response som bevakar nyhetsrapporteringen och förmedlar fakta om frågor som rör invandring, integration och främlingsfientlighet samt verksamheter som syftar till att hjälpa personer som vill lämna rasistiska och liknande grupperingar.

Arbetsgruppen föreslår att staten bör avsätta medel för att främja en långsiktig och stabil basfinansiering av Quick Response. I detta sammanhang har arbetsgruppen pekat på flera fördelar med att verksamheten bedrivs i anknytning till centrumet mot rasism och andra former av intolerans.

Mot bakgrund av Integrationsverkets ansvar för kunskapsbanken är det enligt arbetsgruppens uppfattning rimligt att verket får i uppgift att samla och sprida kunskaper om olika metoder för och erfarenheter av arbetet med att bistå personer som vill lämna rasistiska och liknande grupperingar.

Det statliga stödet till Quick Response och verksamheter för avhoppare bör också administreras av Integrationsverket.

Arbetsgruppen har inte inom den tid som stätt till förfogande haft möjlighet att göra en kartläggning och analys av i vad mån det finns brister och behov av förändringar på forskningsområdet. Arbetsgruppen anser att en sådan genomgång bör göras i annat sammanhang.

2 Arbetsgruppens uppdrag och arbete

Det antirasistiska arbetet skall enligt vårpropositionen 2001 förstärkas. För ändamålet har beräknats 10 miljoner kronor per år. Integrationsverket har tilldelats ansvaret för att genomföra förstärkningen och fördela medlen för det antirasistiska arbetet under år 2002. Vidare angavs i budgetpropositionen för 2002 att det finns skäl att se över formerna för och organisationen av hur det antirasistiska arbetet kan bedrivas bäst på sikt och att en sådan översyn skulle initieras under hösten 2001. Mot denna bakgrund beslöt regeringen den 31 januari 2002 att det inom Regeringskansliet skulle tillsättas en arbetsgrupp med uppgift att utarbeta förslag till hur det framtida antirasistiska arbetet skall utformas och bedrivas.

Arbetet skall enligt uppdraget avse åtgärder mot rasism, främlingsfientlighet och homofobi samt andra former av antidemokratiska yttringar. Arbetsgruppen skall bl.a. göra en genomgång och analys av det arbete som i dag bedrivs på olika håll, överväga om det finns behov av samordning mellan frivilligorganisationer, analysera hur fördelning av bidrag till antirasistiska projekt bör organiseras och överväga om det behövs förändringar av verksamheter som Quick Response och Exit.

Statsrådet Mona Sahlin förordnade den 31 januari 2002 följande personer att ingå i arbetsgruppen: Departementsrådet Lars G Johansson, Näringsdepartementet, ordförande, departementssekreteraren Cafer Uzunel, Näringsdepartementet, departementssekreteraren Pontus Ringborg, Näringsdepartementet, departementssekreteraren Ulrika Lindblad,

Kulturdepartementet, enhetschefen Stina Holmberg, Brottsförebyggande rådet, samordnaren Sven Hjelmskog, Integrationsverket, utbildningsdirektören Christine Gilljam, Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning och samordnaren Heinz Spira, Statens folkhälsoinstitut. Cafer Uzunel har fungerat som arbetsgruppens sekreterare.

Arbetet har genomförts i samråd med representanter för Miljöpartiet och Vänsterpartiet.

Arbetsgruppen har vid flera olika tillfällen sammanträffat med företrädare för olika frivillig- och invandrarorganisationer. Integrationsverkets rapport Samråd och dialog har också utgjort underlag i arbetsgruppen. Det har vidare gjorts ett studiebesök i Norge.

Arbetsgruppen redovisar i denna departementspromemoria sitt uppdrag. Gruppens arbete är därmed slutfört.

Särskilda yttranden har lämnats av Sven Hjelmskog och av Christine Gilljam och Heinz Spira gemensamt.

3 Utgångspunkter och avgränsningar

Arbetet med att motverka och förebygga rasism, främlingsfientlighet, homofobi och andra antidemokratiska yttringar sker, och måste ske, genom en rad olika insatser på alla nivåer och inom olika delar av samhället. Det måste vidare kontinuerligt ses över och utvecklas. Härigenom kan regeringen uppmärksammas på eventuella brister i det antirasistiska arbetet och ta ställning till behovet av ytterligare insatser. Tillsättningen av arbetsgruppen skall ses mot denna bakgrund.

Enligt uppdraget skall arbetsgruppen se över formerna för och organisationen av det antirasistiska arbetet. Arbetsgruppen har mot bakgrund av inriktningen på den nationella handlingsplanen mot rasism, främlingsfientlighet, homofobi och diskriminering (skr. 2000/01:59) samt formuleringarna i uppdraget till arbetsgruppen bedömt det som lämpligt att avgränsa det "antirasistiska" arbetet till sådant som är relaterat till etnicitet (ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung eller trosbekännelse) och sexuell läggning (homo-, bi- och heterosexuell läggning). Företeelser som antisemitism, islamofobi, antiziganism och homofobi omfattas således av arbetsgruppens uppdrag.

Arbetet mot diskriminering på grund av etnisk tillhörighet och sexuell läggning omfattas också av denna definition. I dag bedrivs dock ett relativt omfattande arbete när det gäller att förebygga och motverka diskriminering. I handlingsplanen mot rasism, främlingsfientlighet, homofobi och diskriminering

presenteras ett stort antal åtgärder som förväntas få stor betydelse i arbetet mot diskriminering. Diskriminering behandlas därför inte i någon större utsträckning i detta arbete. Samtidigt kan diskriminering ha sin grund i rasism, främlingsfientlighet eller homofobi. Inom ramen för arbetsgruppens olika förslag kan det därför finnas sammanhang eller särskilda behov som gör det naturligt att beröra diskriminering.

Arbetsgruppen skall enligt uppdraget göra en genomgång och analys av det arbete som i dag bedrivs på olika håll. Arbetsgruppen har emellertid inte sett som sin uppgift att redovisa allt arbete som bedrivs på varje politikområde med anknytning till frågan. En sådan genomgång har gjorts i andra sammanhang som t.ex. i skrivelserna En nationell handlingsplan mot rasism, främlingsfientlighet, homofobi och diskriminering (skr. 2000/01:59) och En nationell handlingsplan för de mänskliga rättigheterna (skr. 2001/02:83) samt i betänkandet Forum för Levande historia (SOU 2001:5). I dessa sammanhang har också olika brister och behov identifierats och ett antal konkreta initiativ aviserats.

Arbetsgruppens redovisning av det antirasistiska arbetet har därför begränsats till myndigheter och institutioner med särskilt ansvar att motverka olika former av intolerans.

Arbetsgruppen har, bl.a. mot bakgrund av den korta tid som arbetsgruppen haft till sitt förfogande, koncentrerat sitt arbete på att identifiera mer generella behov och brister i arbetet mot olika former av intolerans, som inte redan uppmärksammats och åtgärdats inom ramen för de nationella handlingsplanerna, och mot bakgrund därav föreslå olika åtgärder.

4 Myndigheter eller institutioner med särskilt ansvar för arbetet mot rasism och annan intolerans

4.1 Integrationsverket

Enligt förordningen (1998:201) med instruktion för Integrationsverket har myndigheten ett övergripande ansvar för att integrationspolitiska mål och synsätt får genomslag på olika samhällsområden och skall aktivt stimulera integrationsprocessen i samhället.

Till Integrationsverkets uppgifter hör bl.a. att:

- främja lika rättigheter och möjligheter för alla oavsett etnisk och kulturell bakgrund,
- förebygga och motverka främlingsfientlighet, rasism och etnisk diskriminering,
- främja etnisk och kulturell mångfald inom olika delar av samhällslivet.

Särskilda insatser mot rasism m.m.

Regeringen gav våren 2000 Integrationsverket flera uppdrag som rör arbetet mot rasism, främlingsfientlighet och etnisk diskriminering. Syftet med uppdragen till Integrationsverket var att skapa bättre förutsättningar för att statliga insatser samordnas, lägga en grund för närmare samverkan mellan olika aktörer samt säkerställa kontinuitet i arbetet, en effektiv kunskapsspridning och former för erfarenhetsutbyte.

Uppbyggnaden av en nationell kunskapsbank mot rasism, främlingsfientlighet och etnisk diskriminering är en central del i detta arbete.

Nationell kunskapsbank

Integrationsverket har byggt upp en nationell kunskapsbank om arbetet mot rasism, främlingsfientlighet och etnisk diskriminering i form av en hemsida (www.sverigemotrasism.nu).

Kunskapsbanken innehåller bl.a. information om olika metoder för och erfarenheter av arbetet mot rasism, främlingsfientlighet och etnisk diskriminering samt nationellt och internationellt arbete inom olika samhällssektorer och på olika nivåer. Utsatta personer får även information om vart de kan vända sig för att få hjälp. Hemsidan kommer att utvecklas och uppdateras kontinuerligt i samarbete med flera aktörer.

Rådgivning och stöd till kommuner

Integrationsverket utvecklar i samråd med Svenska Kommunförbundet en rådgivande och stödjande verksamhet för kommuner och andra som har behov av stöd i arbetet med att bekämpa rasism och främlingsfientlighet. Syftet med rådgivningsinsatserna är bl.a. att kommuner och andra lokala aktörer skall få stöd att utveckla kunskap om den lokala situationen och att utveckla strategier för att bygga upp lokal beredskap mot rasistiska och främlingsfientliga tendenser. Rådgivningsverksamheten byggs upp i samarbete med ett antal pilotkommuner.

På kunskapsbankens webbplats kommer lärande exempel samt modeller för arbetet mot rasism och främlingsfientlighet att kunna förmedlas samt hänvisning till resurspersoner, för stöd i olika frågor, att finnas.

Samråd med frivilligorganisationer och myndigheter

I enlighet med ett uppdrag från regeringen har Integrationsverket etablerat samråd och dialog med aktörer som är verksamma mot rasism, främlingsfientlighet och etnisk

diskriminering. Syftet med samrådet är att bidra med underlag till regeringen för att identifiera behov av ytterligare insatser inom området. I en rapport i augusti 2001 redovisade verket förslag, synpunkter och idéer från olika frivilligorganisationer.

Vidare har verket utvecklat samråd med de myndigheter som givits uppdrag till följd av den nationella handlingsplanen mot rasism m.m. Verket har bl.a. initierat ett samrådsmöte med dessa myndigheter och har sammanställt hur arbetet med de olika uppdragen fortskrider.

Lokal antidiskrimineringsverksamhet

Ett antal lokala s.k. antidiskrimineringsbyråer, vilka bygger på frivilliga krafter, har etablerats på olika orter i landet. Integrationsverket och DO har haft en aktiv roll när det gäller att bl.a. ge råd och stöd till byråerna. I syfte att ytterligare utveckla och stimulera försöksverksamhet med lokala och regionala antidiskrimineringsverksamheter har regeringen avsatt särskilda medel för detta ändamål. Integrationsverket administrerar det ekonomiska stödet och bl.a. DO och HomO bistår verksamheterna med informations- och utbildningsinsatser samt rådgivning.

Domar i brottmål

Genom en ändring i förordningen (1990:893) om underrättelse om dom i vissa brottmål, m.m. har regeringen ålagt domstolarna att skicka vissa domar i brottmål till HomO, Brottförebyggande rådet och till Integrationsverket. Expeditionsskyldigheten omfattar domar i mål som rör hets mot folkgrupp, olaga diskriminering eller där rätten tagit ställning till om ett motiv för det åtalade brottet har varit att kränka en person, en folkgrupp eller en annan sådan grupp av personer på grund av ras, hudfärg, nationellt eller etnisk ursprung, trosbekännelse eller sexuell läggning. Integrationsverket har utarbetat en metod för att analysera dessa domar och använder det bl.a. i sina kontakter med rättsväsendet.

Projektmedel till antirasistiskt arbete

Integrationsverket har också i uppgift att fördela stöd till projekt som främjar integrationen i Sverige på olika sätt. Under åren 2000 och 2001 har vissa projekt beviljats stöd för att arbeta förebyggande mot rasism och främlingsfientlighet

I regleringsbrevet för år 2002 har 5 miljoner kronor av medlen i projektbidrag avsatts till organisationer som bedriver antirasistiskt arbete. Integrationsverket har utarbetat kriterier för beviljande av medel till olika projekt. Dessa är bl.a. att det antirasistiska arbetet bör syfta till att motverka rasism i alla samhällssektorer. Det kan handla om att aktivt bekämpa rasistiska fördomar, föreställningar, värderingar uttryckta i text, tal, bild samt motverka rasistiska kränkningar, trakasserier och våldsyttningar i alla former. Bland insatser som skall prioriteras finns kartläggningar och vittnesskildringar som synliggör rasistiska fördomar, föreställningar och värderingar, utveckling av nya metoder och arbetsätt som motverkar rasism eller spridning av befintliga metoder som motverkar rasism.

4.2 Ombudsmannen mot etnisk diskriminering (DO)

Enligt lagen (1999:131) om Ombudsmannen mot etnisk diskriminering har DO som huvuduppgift att verka för att etnisk diskriminering inte förekommer inom något samhällsområde. DO skall enligt lagen bl.a.

- genom råd och på annat sätt medverka till att den som utsatts för etnisk diskriminering kan ta tillvara sina rättigheter,
- genom överläggningar med myndigheter, företag och organisationer samt genom opinionsbildning och information och på annat liknande sätt ta initiativ till åtgärder mot etnisk diskriminering.

Förordningen (1988:895) med instruktion för myndigheten anger härutöver att DO ska föreslå regeringen författningsändringar och andra åtgärder som är ägnade att motverka etnisk diskriminering.

Tillsynen och efterlevnaden av lagen (1999:130) om åtgärder mot etnisk diskriminering i arbetslivet och lagen (2001:1286) om likabehandling av studenter i högskolan ligger på DO.

DO:s verksamhet är således inriktad på etnisk diskriminering och myndigheten vidtar inte några insatser specifikt mot rasism och främlingsfientlighet. Enligt en överenskommelse om arbetsfördelning och samarbete mellan DO och Integrationsverket arbetar DO med dessa frågor endast när de är kopplade till arbetet att motverka etnisk diskriminering. Ytterligare en skillnad mellan myndigheternas verksamheter är att DO:s arbete främst är inriktat mot diskriminering på individnivå. Integrationsverket arbetar mer mot diskriminering på generell nivå.

4.3 Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning (HomO)

HomO:s huvuduppgift är enligt förordningen (1999:170) med instruktion för myndigheten att verka för att diskriminering på grund av sexuell läggning inte förekommer inom något samhällsområde.

Enligt instruktionen har HomO bl.a. till uppgift att:

- genom rådgivning och på andra sätt medverka till att den som utsatts för diskriminering på grund av sexuell läggning kan ta till vara sina rättigheter,
- föreslå regeringen författningsändringar och andra åtgärder som kan motverka diskriminering på grund av sexuell läggning,
- ta initiativ till eller medverka i upplysnings- och informationsverksamhet samt andra opinionsbildande insatser som rör diskriminering på grund av sexuell läggning,
- följa forsknings- och utvecklingsarbete som avser sådan diskriminering.

HomO skall även se till att lagen (1999:133) om förbud mot diskriminering i arbetslivet på grund av sexuell läggning samt lagen (2001:1286) om likabehandling av studenter i högskolan följs.

HomO har inget formellt uppdrag att arbeta mot homofobi, men eftersom en effekt av homofobi är diskriminering på grund av sexuell läggning har myndigheten även engagerat sig i detta.

Särskilda insatser mot homofobi m.m.

Skol- och ungdomsfrågor

Situationen för homo- och bisexuella ungdomar är en prioriterad fråga för HomO. För att lyfta fram unga homo- och bisexuellas situation och frågan om homofobi i ungdomsmiljöerna har HomO aktualiserat dessa frågor hos regeringen och berörda myndigheter.

Rättsväsendet

Samarbetet och kontakterna med rättsväsendet har även en framskjuten position i HomO:s verksamhet. HomO har bl.a. medverkat aktivt i Rikspolisstyrelsens särskilda strategi för bekämpandet av brottslighet med rasistisk, främlingsfientlig och homofobisk anknytning.

Vidare har myndigheten haft ett flertal kontakter med Riksåklagaren. Dessa kontakter berörde t.ex. det uppdrag som givits åt bl.a. åklagarväsendet att säkerställa en tillräcklig kompetens när det gäller arbetet mot brott med homofobisk anknytning.

Som en följd av att domar i vissa brottmål skickas till bl.a. HomO (jfr avsnittet ovan om Integrationsverket) har ombudsmannen beslutat att publicera referenser till och sammanfattningar av dessa domar på myndighetens hemsida i den mån de har koppling till homofobiska brott. Syftet är att på detta sätt upprätta en kunskapsbank som kan bli lätt tillgänglig både för personal inom rättsväsendet och andra intresserade.

4.4 Statens folkhälsoinstitut

Regeringen gav år 1992 ett uppdrag åt Folkhälsoinstitutet att ansvara för att på olika sätt följa situationen för homosexuella.

Uppdraget omfattar följande:

- att ansvara för en övergripande samordning av insatser för homosexuella
- att följa utvecklingen av homosexuellas situation, bl.a. vad gäller eventuell förekomst av diskriminering och i sådant fall överväga i vilka former diskriminering kan motverkas
- att vidtaga egna och följa andra myndigheters informationsinsatser samt följa forskning om homosexualitet och homosexuellas förhållanden
- att återkommande lämna regeringen rapporter över sin verksamhet.

Inrättandet av HomO har påverkat institutets arbete för homosexuellas rättigheter med avseende på diskriminering. Någon formell ändring av institutets uppdrag gjordes dock inte när HomO inrättades.

Sedan år 2001 har institutet i uppgift att följa forskningen om homosexuella utifrån ett hälsoperspektiv och att i sitt uppföljnings- och utvärderingsarbete uppmärksamma homosexuellas situation med avseende på särskilda hälsorisker. I arbetet ingår även att på samma sätt som för övriga målgrupper ansvara för att samla berörda myndigheter i arbetet med uppföljning och utvärdering av insatser inom området. Homofobi bidrar till homosexuellas ohälsa, vilket medför att institutet arbetat även med denna fråga.

Särskilda insatser mot homofobi m.m.

Kunskapsspridning

För att öka kunskapen om homosexualitet och homosexuellas situation hos allmänheten och därigenom i ett längre perspektiv minska fördomar och homofobi, har institutet tagit initiativ till

ett antal forskningsprojekt och studier samt publicerat skrifter och informationsmaterial.

Institutet har även tagit initiativ till ett antal temadagar, seminarier och utbildningar för personalen på rättsvårdande myndigheter, Migrationsverket och Utlänningsnämnden. Dessa arrangemang sker alltid i samarbete med respektive myndighet och HomO.

Skol- och ungdomsfrågor

Material för såväl lärare som elever har producerats av institutet för att öka lärarnas kompetens och bidra till att skolan i undervisningen fokuserar mer på homosexuellas situation i skolans sex- och samlevnadsundervisning. Broschyrer och läromedelspaket, videofilmer har tagits fram som diskussionsunderlag.

Flera större forskningskonferenser om beteendevetenskaplig och humanistisk forskning inom området homosexualitet och homosexuellas levnadsvillkor har även hållits på initiativ av institutet och ytterligare planeras. Syftet med dessa konferenser är att ge en överblick av forskningsläget samt stimulera till vidare forskning om olika aspekter på homosexuellas situation idag.

För att ytterligare stimulera till forskning om homosexuellas situation och för att informera såväl forskare som allmänhet om svensk forskning, har institutet upprättat ett särskilt dataregister, Homodoc. Registret, som upprättades år 1998, skall så småningom innehålla uppgifter om all svensk samhällsvetenskaplig forskning som rör homosexualitet från och med år 1990.

Institutet har under de senaste sex åren även anslagit särskilda medel för att med hjälp av olika konstnärliga uttrycksmedel (teater, litteratur, bild m.m.) öka kunskapen om homosexuellas situation och/eller hiv/aids och motverka diskriminering.

4.5 Forum för levande historia

Den 1 januari 2003 inrättas en ny myndighet, Forum för levande historia. Syftet med forumets verksamhet är att stärka människors vilja att aktivt verka för alla människors lika värde. Verksamheten skall också främja arbete med, diskussion om och reflexion över demokrati, tolerans och mänskliga rättigheter i samtiden utifrån historiska perspektiv med Förintelsen som utgångspunkt. Verksamheten ska också, beroende på sammanhang, kunna knyta an till andra brott mot mänskligheten. Barn och ungdom kommer att vara särskilt viktiga att nå vilket gör lärare men även andra vuxna i barns och ungdomars närmiljö till centrala målgrupper.

Den nya myndigheten skall vara en kultur- och kunskapsinstitution som på olika sätt kommer att bidra till ett fördjupat historiemedvetande, bl.a. genom utställningar och skilda konstnärliga uttrycksformer samt genom utbildning, seminarier, föreläsningar och debatt. Myndigheten kommer att vara placerad i Stockholm men dess insatser ska nå hela landet genom en stor bredd av samarbetspartners.

Utbildning och information är viktiga redskap för att värna mänskliga rättigheter. Forum för levande historia ska arbeta aktivt med dessa frågor i överensstämmelse med den nationella handlingsplanen för de mänskliga rättigheterna.

Forum för levande historia ska aktivt främja högtidlighållandet av den 27 januari som Förintelsens minnesdag genom olika initiativ riktade såväl till det offentliga Sverige som till föreningsliv, organisationer och enskilda.

Det samarbete som bedrivs inom den internationella arbetsgruppen Task Force for International Cooperation on Holocaust Education, Remembrance and Research ska ingå i myndighetens verksamhet.

5 Frivilligorganisationers arbete

Aktiva insatser från folkrörelser och frivilligorganisationer av olika slag är oundgängliga i arbetet mot rasism och andra former av intolerans. Här ges en kort presentation av verksamhet som bedrivs på området av olika organisationer. Det som redovisas är endast en mycket liten del av allt det frivilliga arbete mot rasism, främlingsfientlighet, inklusive antisemitism, islamofobi och antiziganism samt homofobi och diskriminering som bedrivs i Sverige. Exempelvis nämns inte de insatser, projekt eller kampanjer mot rasism, främlingsfientlighet och antidemokratiska rörelser som de stora frivilligorganisationerna och fackliga organisationerna från tid till annan har engagerat sig i. Presentationen syftar till att belysa bredden av verksamheter som pågår och inte till att framhålla vissa verksamheter eller arbetsätt som bättre än andra. Urvalet har delvis styrts av den information som arbetsgruppen fått in från olika frivilligorganisationer under arbetets gång.

Quick Response (QR)

Quick Response bevakar nyhetsrapporteringen och förmedlar fakta om frågor som rör invandring, integration och främlingsfientlighet. Syftet är att nyansera mediebilderna och uppmuntra en mediekritisk diskussion kring mångfaldsfrågor. Arbetet sker i samarbete med ett kontaktnät forskare och sakkunniga, som även utgör projektets faktabank.

Quick Response riktar sig till alla som söker information om invandring, integration och främlingsfientlighet. Den främsta målgruppen är journalister. Andra viktiga målgrupper är lärare, lärarstudenter och skolelever. Quick Response drivs av Röda Korsets Ungdomsförbund.

Riksförbundet för sexuellt likaberättigande (RFSL)

RFSL är en organisation som funnits sedan 1950. RFSL har 30 avdelningar som är spridda över hela landet och är den största organisationen för människor som är homosexuella och bisexuella samt transpersoner. RFSL:s arbete inriktas bl.a. på att skriva artiklar och uppmärksamma regeringen, allmänheten m.m. på de lagar och regler som anses vara diskriminerande för homosexuella, bisexuella och transpersoner. RFSL bedriver också informationsverksamhet genom att medlemmar i RFSL går ut i grundskolor och informerar om homosexualitet, bisexualitet och om transpersoner.

RFSL bedriver även i samarbete med LO ett EQUAL-projekt för att motverka diskriminering och homofobi på arbetsplatser.

5i12-rörelsen

5i12-rörelsen är en ideell och obunden opinionsrörelse som sedan slutet av 1980-talet arbetat mot rasism och främlingsfientlighet och för en bättre ömsesidig integration. Arbetet är mer inriktat på att förändra villkor, attityder och beteenden än på individuella ärenden. Möten och mötesplatser är centrala begrepp för rörelsen. Den 5 december varje år anordnas riksomfattande Fem i tolv-manifestationer.

5i12 driver också ett EU-projekt i Västernorrland "Regionalt resurscentrum för integration, mångfald och demokrati". Vidare byggs för närvarande upp en antidiskrimineringsbyrå i Sundsvall.

Svenska Kommittén Mot Antisemitism

Svenska Kommittén Mot Antisemitism är en ideell, religiöst och politiskt obunden organisation, som har till ändamål att förebygga och motverka antisemitism och rasism. Kommittén samlar information om rasistiska gruppers verksamhet och propaganda, samarbetar med skolor, myndigheter, frivilligorganisationer m.m. samt producerar och distribuerar skrifter och annat undervisningsmaterial om Förintelsen, antisemitism, rasism och nazism.

Expo

Stiftelsen Expo grundades 1995. Stiftelsen syftar till att värna "demokrati och yttrandefrihet mot rasistiska, antisemitiska, högerextrema och totalitära tendenser i samhället". Expo bedriver publicistisk och opinionsbildande verksamhet. Expo fokuserar på organiserade rasistiska, antisemitiska och antidemokratiska företeelser.

Expo driver också ett projekt som inriktar sig främst till skolor som blivit utsatta för rasistiska kampanjer. Syftet är att kartlägga de metoder som extrema grupper använder i rekryteringskampanjer.

Fackligt Aktiva Invandrare (FAI)

Nätverket Fackligt Aktiva invandrare bildades i mars 1997 och är riksorganisation som består av lokala fackliga nätverk. FAI söker nå sina mål genom att arbeta och påverka de fackliga organisationerna. FAI:s målsättning är att stärka invandrarnas representation i fackföreningsrörelsen och samhället, verka för lika behandling av alla, bekämpa rasism och främlingsfientlighet samt arbeta för ett jämlikt samhälle med målsättningen arbete, utbildning och social trygghet för alla, oavsett etnisk ursprung eller religion.

Immigrant-institutet

Immigrant-institutet har under snart 30 års tid fungerat som ett dokumentationscentrum om migration, flyktingskap, rasism och diskriminering. Insatserna hos Immigrant-institutet är inriktade på bl.a. information, upplysning och opinionsbildning. Immigrant-institutet är i sig en nätverksorganisation med flera organisationer, enskilda personer, forskare och kulturarbetare som medlemmar.

Immigrant-institutet har en stor samling skrifter om migration rasism och diskriminering. Samlingen omfattar ca 12 000 böcker och rapporter och över 1 000 tidskrifter. Därutöver finns ett mycket stort antal tidningsklipp. Institutets webbadress är www.immi.se.

Riksförbundet för invandrarkvinnor (RIFFI)

RIFFI är en riksorganisation för 19 lokala organisationer för invandrarkvinnor och har funnits sedan 1970-talet. Organisationen har aktivt arbetat med frågor som rör rasism, integration och mångfald med fokus på invandrarkvinnor. RIFFI:s målsättning är att aktivt informera, verka för större integration i det svenska samhället, motverka rasistiska yttringar i dess olika former samt lyfta fram ett könsperspektiv i arbetet rasism och diskriminering. RIFFI har också deltagit vid olika regionala och internationella konferenser på detta område.

Antidiskrimineringsbyråer

Verksamheter som syftar till att motverka diskriminering har etablerats på olika orter i landet. Lokala antidiskrimineringsbyråer finns eller håller på att etableras i Trollhättan, Norrköping, Umeå, Skellefteå, Göteborg, Sundsvall, Vänersborg, Lysekil och tre stycken i Skåne. Byråerna arbetar med att bl.a. uppmärksamma förekommande diskriminering,

sprida kunskap om t.ex. gällande lagstiftning och de rättsvårdande myndigheternas funktionssätt och ge råd och stöd till människor som utsätts för diskriminering eller upplever sig diskriminerade. Det har också byggts upp ett nätverk av antidiskrimineringsbyråer i Sverige.

Europanätverk mot rasism/Sverige (ENAR/Sverige)

ENAR/Sverige är ett nätverk av olika organisationer i Sverige som bildats för att ingå i Europeanätverk mot rasism (ENAR). ENAR bekämpar rasism, främlingsfientlighet, antisemitism och islamofobi samt främjar likabehandling av EU-medborgare och tredjelandsmedborgare. En stor del av arbetet består av erfarenhets- och kunskapsutbyte på området.

Avhopparverksamheter

I dag bedrivs verksamhet för avhoppare inom ramen för Stiftelsen KFUM Söder Fryshuset, Föreningen Ungas revansch i Motala och Helsingborgs Ungdomsråd. Verksamheterna syftar till bl.a. att hjälpa personer som vill lämna rasistiska och liknande grupperingar och att förmedla kunskap om den så kallade Vit maktvärlden till personer som i sin yrkesverksamhet kommer i kontakt med avhoppare.

6 Brister och behov av förändringar i arbetet mot rasism och annan intolerans

Arbetsgruppen skall enligt uppdraget lämna förslag till former för och inriktning på det framtida antirasistiska arbetet. Arbetsgruppen har i ett första steg försökt identifiera eventuella brister och behov i detta arbete för att avgöra om det behövs nya former för eller ändringar av inriktningen på det antirasistiska arbetet.

6.1 Synpunkter från företrädare för olika organisationer

I syfte att identifiera mer generella behov och brister i det antirasistiska arbetet har arbetsgruppen sammanträffat dels med ett stort antal frivilligorganisationer som arbetar med de i sammanhanget aktuella frågorna, dels med Rådet för etnisk jämlikhet och integration. Arbetsgruppen har vidare tagit del av Integrationsverkets rapport *Samråd och dialog med NGO:er* samt de förslag som skriftligen inkommit från organisationerna under arbetets gång.

Ett antirasistiskt centrum

Flertalet frivilligorganisationer betonar att det krävs permanenta strukturer om insatser och åtgärder inom området ska ha avsedd effekt. I sammanhanget framförs behovet av ett s.k. antirasistiskt centrum som bl.a. kan fungera som en samlingspunkt för det antirasistiska arbetet. Ett antirasistiskt centrum måste, enligt

samtliga organisationers uppfattning, till stor del vara statligt finansierat, men samtidigt vara fristående från staten/myndigheter. Synen på hur det s.k. antirasistiska centrumet skall organiseras skiljer sig dock åt i viss utsträckning mellan olika organisationer. Det är alltifrån ett nätverk av olika organisationer till ett organ som är aktiv och pådrivande i arbetet mot olika former av intolerans. Det finns också delade meningar om vilka former av intolerans som fokus skall ligga på. I sammanhanget kan nämnas att ENAR överlämnade ett skriftligt förslag om "Ett fristående center mot etnisk, kulturell och religiös diskriminering" som ett flertal organisationer har anslutit sig till.

Här följer en kort sammanfattning av de förslag om formerna för och inriktningen på centrumets verksamhet som framförts i olika sammanhang.

- Centrumet måste vara partipolitiskt obundet och ha en klart uttalad policy och målsättning som omfattar alla former av diskriminering.
- Centrumet måste ha status, kunskap och auktoritet.
- Endast icke-statliga organisationer skall ingå.
- Ett jämställdhetsperspektiv bör integreras i centrumets verksamhet.
- Centrumet måste få växa fram – ska ses som en process.
- Centrumet måste kunna erbjuda kunskap och kompetens om rasistiska och antidemokratiska grupper, fungera som kunskapsbank för skolor och allmänhet och måste kunna erbjuda konkret hjälp till hotade eller utsatta personer.
- Centrumet bör bedriva oberoende opinionsbildning i frågor om rasism och diskriminering, samla in och sprida information, fungera som ett remissorgan och "blåslampa" på myndigheter, företag m.m.
- Centrumet skall etablera kontakt med andra viktiga aktörer på området, förmedla internationella erfarenheter, kontakter och kunskaper samt vara samordnare för internationella insatser på området.

- Centrumet bör skriva rapporter till olika internationella organ och vara samarbetspartner till lokala antidiskrimineringsverksamheter.
- Centrumet bör analysera behovet av forskning på olika relevanta områden.

Kunskapsbanken

Flera organisationer anser att den nu inrättade kunskapsbanken bör vara oberoende från stat och myndigheter och att det borde övervägas att föra över ansvaret för den från Integrationsverket till ett antirasistiskt centrum. Om kunskapsbanken fortsätter att drivas av myndigheter kan det, enligt organisationerna, finnas en risk för att arbetet blir fjärmat från frivilligorganisationers inflytande och behov. Vissa organisationer anser dock att ett övertagande bör ske successivt. Det tar tid innan verksamheten i centrumet får en viss stadga. Ett antirasistiskt centrum borde till att börja med samarbeta med Integrationsverket för att löpande uppdatera kunskapsbanken.

Forskning

Vissa organisationer pekar på ett behov av forskning om rasism, homofobi och annan intolerans av mekanismer bakom och orsaker till samt fokuserad forskning på den strukturella diskrimineringen. Satsningen måste vara långsiktig och syfta till att stärka det allmänna medvetandet om antidemokratiska företeelser.

Skola

Att ytterligare utveckla skolans arbete bör, enligt flera organisationer, vara en prioriterad uppgift i det fortsatta arbetet på området. Man pekar på att det inom skolan måste finnas

kompetens och resurser för att kunna identifiera och konfrontera direkta uttryck för rasism, homofobi och andra former av intolerans, såväl från elevers och lärares sida som från det omgivande samhället.

Vidare pekar några organisationer på behov av att se över vilka budskap som skolböckerna förmedlar, om demokratifrågor får en central plats i undervisningen, om lärarutbildningen är anpassat till samhällets mångfald samt om skolundervisningen framhåller värdet av kulturell och etnisk mångfald.

Massmedier

Några organisationer lyfter fram den viktiga roll som massmedia har i det antirasistiska arbetet. Från flera håll betonas att massmedier bör lägga större vikt vid objektiv information som är fri från stereotyper och fördomar. Vidare föreslås att regeringen aktivt bör verka för att den etniska och kulturella mångfalden speglas i massmedierna.

Könsperspektiv

Från några organisationer påtalas särskilt att ett köns- och jämställdhetsperspektiv måste bli tydligare och integreras i arbetet mot rasism och andra former av intolerans.

Övrigt

Organisationer pekar också på behovet av åtgärder för att förbättra svenskundervisningen för invandrare, att bryta den etniska bostadssegregationen, att motverka diskriminering i den offentliga sektorn, att öka den etniska mångfalden inom arbetslivet samt att ekonomiska resurser görs tillgängliga för att förverkliga idéer och fullfölja de projekt som påbörjats.

6.2 Synpunkter från berörda myndigheter

De myndigheter som ingår i arbetsgruppen har också redovisat brister och behov som identifierats i deras verksamhet.

Integrationsverket

Integrationsverket ser den nationella kunskapsbanken som ett viktigt instrument i det antirasistiska arbetet. Man pekar emellertid på behovet av att kunskapsbanken uppdateras och utvecklas kontinuerligt i samarbete med andra aktörer.

I Integrationsverkets arbete med att bygga upp en rådgivande och stödjande verksamhet för kommuner som har problem med rasistiska och främlingsfientliga strömningar har följande behov om inriktning för en sådan verksamhet identifierats:

- Regionalt stöd och samverkan med existerande nätverk där sådana finns.
- Möjlighet att mobilisera och anlita lokala/regionala resurser och kompetenser - högskolor och universitet är viktiga samarbetspartners.
- Stöd för hur man möter massmedia (samt granskar deras budskap).
- Metodkunskap för att stimulera till diskussion om rasism, främlingsfientlighet och intolerans.
- I kunskapsbanken skapa en resursbank som är lättillgänglig och där man kan sprida lärande exempel.
- Stöd i akuta hot- och konfliktsituationer.
- Utveckling av tidiga och förebyggande insatser.
- Kunskapsutveckling kring företeelser som är svärbemästrade t.ex. den vardagliga rasismen och främlingsfientligheten.
- Kunskapsuppbyggnad för det långsiktiga arbetet med opinionsbildning och attitydpåverkan.
- Arbete med metoder för förändring av individers och grupperns känsla av utanförskap.

Inom ramen för verkets uppdrag *Samråd och dialog* har verket fått en rad förslag om åtgärder från frivilligorganisationerna. Dessa har redovisats under avsnitt 5. Integrationsverket stödjer organisationernas förslag om att staten borde underlätta etablerandet av ett fristående antirasistiskt centrum som drivs av frivilligorganisationer. Genom sin fristående ställning skulle ett centrum enligt verket komplettera myndigheternas insatser så att den samlade effekten blir större. Centrumet, skulle enligt verket, kunna ha en granskande, pådrivande och mobiliserande roll. Centrumet skulle även kunna svara för offensiv opinionsbildning, strategiskt mediearbete och snabbt agerande i offentligheten vid inträffande av olika slags rasistiska händelser. Verket anser också att flera av de traditionella folkrörelserna borde kunna göra större insatser inom ramen för organisationernas grundläggande verksamhetsinriktning.

Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning (HomO)

Frågorna om homosexuellas situation respektive arbetet mot homofobi skall, enligt HomO:s mening, definieras som två självständiga ämnesområden även om de har många beröringspunkter. Man kan arbeta med frågor som rör homosexuellas livssituation och endast marginellt beröra homofobin på samma sätt som det visar sig att det i arbetet mot diskriminering i arbetslivet på grund av homo- och bisexualitet inte finns en nödvändig koppling mellan en homofobisk inställning å ena sidan och en diskriminerande behandling å den andra.

På samma sätt kan det i frågor som rör homosexuellas samlevnad, familjebildning, situation inom vård och omsorg, boende, sociala liv, samhällsengagemang, skolsituation etc. ibland finnas en koppling mellan en homofobisk inställning och en diskriminerande behandling men det behöver nödvändigtvis inte vara så.

HomO lyfter fram att det i dag inte finns någon myndighet som har ett klart och tydligt ansvar för frågor som rör homosexuellas situation och inte heller någon med ett entydigt ansvar för arbetet mot homofobi.

Avsaknaden av ett klart utpekad ansvarig part gör, enligt HomO, att det inte finns någon klar överblick över vare sig det arbete som utförs eller bör utföras. HomO:s överblick och resurser sträcker sig över de områden som man själva initierar eller förmår andra att åtgärda.

En ytterligare brist med det arbete som i dag bedrivs när det gäller homofobi är, enligt HomO, att den inte tillerkänns någon egen status. Nästan undantagslöst är det så att arbetet mot homofobi hängs på det antirasistiska arbetet. Den nuvarande hanteringen gör att arbetet med metod- och strategiutveckling samt fördjupade analyser inte utvecklas ordentligt.

Följande uppgifter och områden behöver enligt HomO:s uppfattning både ett klart uttalat myndighetsansvar samt att man tillser att ekonomiska resurser finns för uppgifterna.

- Övergripande ansvar för insamling och spridning av de insatser som görs och de kunskaper som finns när det gäller homofobi.
- Utbetalning av bidrag kopplat till arbete mot homofobi.
- Övergripande samordning av insatser mot homofobi.
- Publicering och finansiering av forskning.
- Ansvaret för utbildning och information bör ligga på myndighetsnivå, men genomförs tillsammans med NGO:s.
- Följa den internationella utvecklingen av arbetet mot homofobi.

Statens folkhälsoinstitut

Statens folkhälsoinstitut anser i likhet med HomO att ansvaret för frågor som rör homosexuellas situation samt arbetet mot homofobi är nära kopplat till varandra, kompletterar och

förstärker varandra, men ändå måste definieras som två olika områden, som kräver olika infallsvinklar. Det ena området behöver inriktas på forskning, utbildning och kunskapsspridning och det andra på de juridiska aspekterna, diskriminering och mänskliga rättigheter. Institutet anser att arbetet förmodligen blir mest effektivt om två olika myndigheter/instanser ansvarar för respektive uppdrag i nära samarbete med varandra.

En av de allra viktigaste åtgärderna i kampen mot homofobi är det långsiktiga arbetet för att öka kunskapen om homosexuella situation och om homosexualitet. Ökad kunskap kan bidra till att förändra människors föreställningar, attityder och värderingar. Det opinionsbildande arbetet måste enligt institutet få en mer framträdande plats i arbetet. Även om frivilligorganisationer är oerhört viktiga i det opinionsbildande arbetet är det enligt institutet nödvändigt att det övergripande ansvaret för detta ligger hos en myndighet.

En skärpt uppmärksamhet på homofobisk brottslighet från rättväsendets sida och uppföljning av hur lagstiftningen efterlevs skulle enligt institutet bidra till en nödvändig attitydförändring.

Begreppet homofobi innebär negativa attityder och beteenden riktade mot homosexuella men bör även omfatta transvestiter och transsexuella, som ofta är lika utsatta för homofobi.

Statens folkhälsoinstitut framhåller slutligen att arbetet mot homofobi inte alltid kan kopplas ihop med det antirasistiska arbetet, utan måste få likvärdig status och ett eget utrymme. Det krävs också att en myndighet eller institution får ett tydligt ansvar för att följa arbetet mot homofobi och som har möjligheter (både personella och ekonomiska) att initiera och stimulera såväl nationella som regionala och lokala insatser mot homofobi.

7 Arbetet mot rasism och annan intolerans i vissa andra länder

Arbetsgruppen har studerat hur man i vissa andra länder har organiserat arbetet mot rasism, främlingsfientlighet, homofobi och diskriminering. De länder som valts har i många avseenden förhållanden som liknar de vi har i Sverige, både vad avser omfattningen av dessa företeelser och synsätt på hur de skall förebyggas och bekämpas.

Vad särskilt gäller insatser i andra länder mot homofobi, har vi kunnat finna bara två exempel på att sådana insatser sker i mer organiserad form. De två undantagen är Nederländerna (se nedan) och Österrike, där den federala provinsen Wien har ett antidiskrimineringsinstitut, vars mandat inkluderar arbete mot homofobi.

För säkerhets skull vill arbetsgruppen också understryka, att de redovisningar som lämnas nedan inte är fullständiga utan bara omfattar huvuddragen i de organisatoriska systemen.

Nederländerna

Det övergripande ansvaret för arbetet mot rasism och diskriminering ligger hos *Inrikesdepartementet*.

För att bistå departementet i detta arbete inrättades i april 2002 "*Den nationella plattformen för konsultation och samarbete mot rasism och diskriminering*" (NPRD). "Plattformen", vars mandat också omfattar arbete mot homofobi, skall i ett första skede arbeta i två år. Dess första ordförande är landets tidigare justitieminister och dess 25 medlemmar representerar i stora

drag de institutioner och organisationer som arbetar på området. Bland medlemmarna kan nämnas ett antal departement, polis- och åklagarmyndigheter, föreningar för flyktingar och invandrare, fackföreningar, arbetsgivare, kommunförbund, Journalistförbundet, kyrkor, kvinnoföreningar, ungdomsföreningar samt organisationer för homosexuellas rättigheter.

"Plattformen" är inte direkt underställd Inrikesdepartementet utan har placerats mellan staten och "icke-statliga organisationer". Den skall inte ses som en ny institution utan som ett forum där olika aktörer kan komma samman för diskussion om hur arbetet mot rasism och diskriminering kan bli bättre. Möten skall hållas 2-3 gånger årligen och man ska fortlöpande rapportera till Inrikesdepartementet.

Ett syfte med verksamheten är att skapa förutsättningar för en process som kan leda till ett närmare samarbete mellan de olika aktörerna på området. Detta gäller inte minst de olika frivilligorganisationerna.

Likabehandlingskommissionen är ett offentligt organ, till vilket enskilda personer kan vända sig med anmälningar om diskriminering på ett antal olika grunder. Härutöver kan arbetsgivare och organisationer inlämna sina egna regler och riktlinjer till kommissionen för en bedömning av om de överensstämmer med likabehandlingslagens krav.

Ett stort antal frivilligorganisationer arbetar i Nederländerna mot etnisk diskriminering. *Den nationella antidiskrimineringsbyrån* (LBR) är en den mest framgångsrika av dessa.

Grundpelarna i LBR:s arbete är att vara tillgänglig för både myndigheter och allmänheten och att satsa på förebyggande verksamhet. Man arbetar med dokumentation, information och opinionsbildning, bl.a. genom sitt omfattande informationscentrum, en egen databas och material för skolor. Man erbjuder också juridisk rådgivning samt råd och stöd i policyfrågor. En annan viktig del av arbetet är kurser och föredrag.

Det finns i Nederländerna ett fyrtiotal *lokala antidiskrimineringsbyråer* (ADB). Stora olikheter finns mellan de

olika byråerna, inte minst vad avser finansiering, men också beträffande deras inriktning. Man arbetar mot diskriminering på ett antal olika grunder, bl.a. etnicitet, funktionsnedsättning och sexuell läggning.

Huvuduppgiften är att hantera anmälningar i enskilda ärenden. Detta arbete kompletteras med rådgivning och utbildning. Det är också viktigt att påverka det lokala arbetet mot diskriminering. En annan viktig uppgift är att bekämpa rasistiska och i övrigt intoleranta partier och grupper. Ofta får man ekonomiska bidrag från kommunerna.

Storbritannien

The Race Equality Unit är en del av Inrikesdepartement (Home Office). Enhetens ansvarsområde omfattar policy och lagstiftning rörande "race relations" (etnisk jämlikhet) samt insatser för att främja lika möjligheter oberoende av etnisk bakgrund. Det övergripande målet är att verka för ett samhälle där människor oberoende av etnisk bakgrund har samma värde och kan delta på lika villkor.

Inrikesministern har inrättat ett *Race Relations Forum*. Detta Forum, som har ett trettiotal medlemmar på hög nivå representerande ett brett spektrum av skilda etniska grupper, fungerar som rådgivande organ till ministern i frågor som "berör etniska minoriteter".

The Commission for Racial Equality (CRE) är en offentligt finansierad, fristående institution. Den verkar för rättvis behandling och lika möjligheter för alla, oavsett "ras", hudfärg, nationalitet eller etnisk härkomst inom både den privata och den offentliga sektorn.

Kommissionen ger information och rådgivning till människor som anser sig ha blivit diskriminerade eller trakasserade på etnisk grund. Man arbetar med myndigheter, företag och organisationer från alla sektorer för att förespråka lika behandling för alla, oavsett etnisk bakgrund. Härutöver driver man informationskampanjer.

Kommissionen finansierar flera lokala byråer (*Racial Equality Councils*) som arbetar med mångfaldsfrågor och etnisk diskriminering. Det finns nu över hundra sådana byråer runt om i Storbritannien och de flesta får ekonomiskt stöd från CRE.

Frankrike

Den Rådgivande Nationella Kommissionen för Mänskliga Rättigheter (CNCDH) har som uppgift att bekämpa varje rasistisk, antisemitisk eller främlingsfientlig handling. Den är direkt underställd premiärministern och lämnar årligen en rapport om tillståndet i landet vad gäller rasism och främlingsfientlighet samt vilka åtgärder som vidtagits på området.

Kommissionens arbete är huvudsakligen inriktat på rådgivning och konferenser. Kommissionen har vid tre tillfällen konsulterats av regeringen angående lagförslag.

För att stärka kampen mot främlingsfientlighet, rasism och diskriminering på lokal och regional nivå har Inrikesministeriet år 1999 i varje län inrättat en "*Regional Medborgarkommission*". Dessa kommissioner fungerar som regionala samtalsarenor och idéplattformar för frågor som rör rasism och diskriminering. Deras uppgift är att samla underlag i form av "diagnosbilder" och förbereda åtgärder och konkreta handlingsplaner. Bland kommissionernas uppgifter kan nämnas att följa tillämpningen av lagstiftningen, främja lokala initiativ för att förebygga rasism och utvärdera insatser på området samt att främja samarbete mellan berörda myndigheter, lokala organisationer och nationella samordningsorgan för kampen mot rasism.

Vid sidan av de offentliga aktörerna finns en rad olika frivilligorganisationer. Den mest kända är *SOS Racisme*, som arbetar både med opinionsbildning och med att med hjälp av egna jurister driva enskilda ärenden till domstol. Förutom att i domstol bistå personer som utsatts för diskriminering, arbetar man mycket med att bekämpa diskriminering genom vittnesmål, debatter och anti-rasistiska konserter.

Norge

Utlendingsdirektoratets (UDI) ansvarsområde omfattar såväl frågor rörande uppehållstillstånd som integration och arbete för att förebygga och motverka rasism och diskriminering. UDI ger bl.a. ut en rapport om rasismens inriktning och omfattning.

Senter mot etnisk diskriminering (SMED) är ett offentligt organ, vars arbete har två inriktningar. Dels arbetar man med juridisk rådgivning i enskilda diskrimineringsfall (dock utan möjlighet att föra talan i domstol), dels dokumentation och utåtriktad verksamhet. Med det sistnämnda avses bl.a. att dokumentera den diskriminering som förekommer i samhället och att lämna förslag om åtgärder för att förhindra denna diskriminering.

År 1996 inrättades *Vägledningstjensten* för att erbjuda kommuner vägledning och råd av experter i samband med konflikter med en etnisk dimension. Man erbjuder dessa tjänster både i samband med förebyggande verksamhet och i akuta konfliktsituationer.

Antirasistisk Senter är ett fristående, partipolitiskt oberoende centrum, med över 100 medarbetare, som i huvudsak arbetar på ideell grund. Centrumets främsta mål är att skapa förståelse för Norge som ett mångkulturellt samhälle. Centrumet finansieras huvudsakligen genom offentliga bidrag. Man driver ett omfattande dokumentations-, informations- och opinionsbildningsarbete. Vidare ingår rådgivning till "invandrare som behöver hjälp", en lokalradio i Oslo på nio språk, samt tidskriften *Samora*.

Kontaktutvalget mellom innvandrere og myndighetene (KIM) är ett offentligt organ som består av 16 personer med invandrarbakgrund och 16 representanter för departement och politiska partier. KIM har, vad gäller integration och arbetet mot rasism och diskriminering, en rådgivande funktion i förhållande till myndigheterna och är samtidigt ett forum för utbyte av erfarenheter.

Arbete mot homofobi ingår i Norge inte i arbetet rasism och diskriminering.

8 Arbetsgruppens överväganden och förslag

8.1 Inledning

Arbetsgruppens uppgift är att utarbeta förslag till hur det framtida antirasistiska arbetet skall utformas och bedrivas. Detta kan onekligen uppfattas som en omfattande uppgift för en arbetsgrupp med så kort tid till sitt förfogande. Arbetsgruppens uppdrag skall dock ses som ett led i regeringens alltmer intensifierade arbete under senare år för att identifiera olika nyckelområden och brister som bör tillgodoses i arbetet mot rasism, främlingsfientlighet, homofobi och andra former av intolerans.

I skrivelserna En nationell handlingsplan mot rasism, främlingsfientlighet, homofobi och diskriminering (skr. 2000/01:59) och En nationell handlingsplan för de mänskliga rättigheterna (skr. 2001/02:83) ges en bild av regeringens samlade strävanden på detta område. Där lyfts bl.a. fram vikten av att långsiktigt befästa demokratiska ideal och värderingar, skolans unika möjligheter att hos barn och ungdomar skapa förståelse för demokratins villkor och den i ett samhälle nödvändiga respekten för medmänniskorna, en heltäckande och effektiv lagstiftning liksom de rättsvärdande myndigheternas tillämpning av den. Vidare betonas ombudsmännens arbete, bl.a. när det gäller tillsynen av hur diskrimineringslagstiftningen följs,

samt myndigheters och andras roll i arbetet med de mänskliga rättigheterna.

I skrivelserna presenteras också ett antal nya initiativ från regeringens sida. Bland annat har en parlamentarisk kommitté tillsatts för att utreda möjligheterna till en generell lagstiftning mot diskriminering som omfattar alla eller flertalet diskrimineringsgrunder. Ett antal uppdrag har vidare getts till olika strategiska myndigheter, t.ex. rättsvårdande myndigheter samt Skolverket och Arbetsmarknadsstyrelsen.

Andra åtgärder från regeringen som bör uppmärksammas i sammanhanget är att en ny myndighet, Forum för levande historia, skall inrättas 2003. Den nya myndigheten skall syfta till att stärka människors vilja att aktivt verka för alla människors lika värde. Forumets verksamhet kommer att vara omfattande och bör ha betydelse för strävandena att förebygga och motverka rasism m.m. Vidare har regeringen i propositionen Hets mot folkgrupp, m.m. (prop. 2001/02:59) föreslagit bl.a. att det skall införas en särskild straffskala för grova fall av hets mot folkgrupp och att tillämpningsområdet för bestämmelserna om hets mot folkgrupp utvidgas så att också hets med anspelning på sexuell läggning omfattas. Regeringen har också lämnat en proposition med förslag om bl.a. möjligheten att använda antidiskrimineringsklausuler vid offentlig upphandling som föreslås träda i kraft den 1 juli 2002. Här kan också nämnas att 4 miljoner kronor har anslagits för försöksverksamhet med lokal och regional antidiskrimineringsverksamhet.

Genom ovan redovisade åtgärder har förutsättningarna för ett brett, kontinuerligt och långsiktigt arbete mot rasism, främlingsfientlighet och andra former av intolerans förbättrats. Arbetsgruppens förslag till åtgärder skall ses mot denna bakgrund.

För att identifiera behovet av *ytterligare* insatser i arbetet mot rasism, homofobi m.m. har arbetsgruppen sammanträffat med eller på annat sätt inhämtat synpunkter från myndigheter, organisationer och enskilda med kunskap, erfarenhet och engagemang på området.

Rent allmänt kan först konstateras att det hos många frivillig- och invandrарorganisationer finns kunskapsbrister om vad som pågår och gäller på detta område. Detta är ett problem i sig. Förhoppningsvis kommer den nyligen öppnade portalen "Sverige mot rasism" hos Integrationsverket att få en stor betydelse för att sprida och på annat sätt göra den samlade kunskapen tillgänglig.

Vidare har bl.a. många organisationer påtalat brister som rör politikområden som inte har någon mer direkt koppling till arbetet för att förebygga och motverka rasism och annan intolerans. Det gäller t.ex. olika delar av utbildningspolitiken, arbetsmarknadspolitiken, bostadspolitiken och den sociala välfärdspolitiken. Även vissa delar av integrationspolitiken som berör mottagande, introduktion och svensk undervisning har uppmärksammats.

Självfallet är allas rätt till arbete, utbildning och bostad och en rättvis fördelning av resurserna i samhället av grundläggande betydelse för att få ett samhälle i balans. Breda allmänpolitiska frågeställningar av denna art ligger emellertid utanför detta uppdrag.

Det har dock också framkommit många värdefulla och konkreta förslag som direkt berör det antirasistiska arbetet. Bland annat har vikten av följande lyfts fram; att skapa bättre förutsättningar för samordning och samverkan frivilligorganisationer *emellan*, att driva projekt med inriktning på opinionsbildning och massmedier, att ansvara för att följa utvecklingen i samhället ifråga om bl.a. islamofobi och homofobi, att satsa på forskning och kunskapsuppbyggnad samt att säkra behovet av spetskompetens när det gäller extremistiska grupperingars ideologi, utbredning och aktivitet.

Arbetsgruppen har mot bakgrund av sitt uppdrag, inte minst på grund av de finansiella ramar som givits, och de synpunkter som förts fram under arbetets gång, lagt de förslag som bedömts vara möjliga att genomföra snabbt med största möjliga effekt eller som kan skapa förutsättningar för ett långsiktigt arbete mot rasism och andra former av intolerans. I övrigt redovisar

arbetsgruppen en del brister och behov som på längre sikt bör åtgärdas eller utredas närmare. Viktiga delar av gruppens förslag rör formerna för samverkan mellan olika frivilligorganisationer och statens stöd till sådan samverkan.

Arbetsgruppen vill också redan här lyfta fram vikten av att ett könsperspektiv genomsyrar åtgärder mot rasism, homofobi, diskriminering m.m. i betydligt större utsträckning än vad som hittills varit fallet. Det är inte minst viktigt att uppmärksamma att uttryck för rasism eller homofobi, liksom diskriminering, kan drabba kvinnor och män i olika utsträckning och på olika vis samt att det kan behövas särskilt anpassade åtgärder för att förebygga och motverka rasism, homofobi och diskriminering beroende på om det drabbar kvinnor eller män. Detta förhållningssätt gäller inte enbart i förhållande till offren eller presumtiva offer utan också i förhållande till gärningsmännen eller personer som är engagerade i rasistiska eller andra antidemokratiska grupperingar.

Om könsperspektivet skall integreras i verksamheter på det aktuella området bör som ett första steg en kartläggning ske om i vilken utsträckning olika uttryck för rasism, främlingsfientlighet, homofobi liksom diskriminering drabbar kvinnor respektive män.

Att synliggöra sådana skillnader är viktigt men inte tillräckligt. Man bör inte nöja sig med att visa att kvinnor och män utsätts för rasistiska yttringar eller diskriminerande handlingar i olika grad, utan också analysera vad skillnaderna beror på. Att identifiera och analysera antidemokratiska yttringar i ett könsperspektiv är därför en ytterst angelägen uppgift i det fortsatta arbetet.

8.2 En samlingspunkt för frivilligorganisationer

Insatser från frivilligorganisationer är enligt arbetsgruppens mening av central betydelse för att vi i Sverige effektivt skall kunna bekämpa yttringar som kränker principen om alla människors lika värde. Det finns i dag ett stort antal

organisationer som arbetar mot olika former av intolerans och har erfarenhet och sakkunskap som måste utnyttjas. Organisationerna bidrar bl.a. till att synliggöra olika former av rasistiska och homofobiska yttringar och uppmärksamma regeringen på behovet av ytterligare insatser på detta område. Mot denna bakgrund är det angeläget att fortlöpande se över hur frivilligorganisationers arbete kan underlättas och främjas.

Så gott som samtliga aktörer som arbetsgruppen varit i kontakt med har påtalat behovet av statliga insatser för att underlätta samverkan eller samordning frivilligorganisationer emellan.

En samverkan mellan organisationer kan struktureras på vitt skilda sätt, alltifrån en lösare organisationsform, t.ex. i form av ett nätverk för informationsutbyte och liknande, till en fastare form. Samverkan mellan organisationer måste självfallet ske på frivillig grund. Ytterst handlar det därför om vilken samverkansform som organisationerna själva föredrar. Även om olika organisationer redan i dag samarbetar, saknas kontinuitet och stabilitet i samarbetet eftersom samarbetet är alltför beroende av enskilda personers/organisationers insatser. Många organisationer har därför framhållit att en sådan samverkan kräver en fast samlingspunkt, ett centrum, som kan fungera som ett nav för samarbetet samt att centrumet måste vara oberoende från staten.

Behov av en fast organisatorisk ram

Arbetsgruppen delar organisationernas uppfattning om behovet av en fast samlingspunkt för att förstärka och få kontinuitet i samarbetet mellan frivilligorganisationer i frågor som rör rasism, främlingsfientlighet, inklusive antisemitism, islamofobi och antiziganism, samt homofobi. Ett övergripande samarbete mellan olika organisationer bör bl.a. kunna leda till att gemensamma insatser, aktiviteter och arrangemang underlättas samt att möjligheterna till erfarenhets- och kunskapsutbyte förbättras. Vidare kan organisationerna göras synliga och lättillgängliga både nationellt och internationellt. Möjligheterna för myndigheter och allmänheten att få information om den verksamhet som

bedrivs av olika organisationer liksom hur organisationerna kan nås skulle underlättas avsevärt.

Arbetsgruppen ser flera andra fördelar med en fast samlingspunkt. En fast samlingspunkt skulle inte enbart tillgodose organisationernas behov av samverkan genom att fungera som en naturlig mötesplats utan skulle också tillgodose regeringens, myndigheters och andra aktörers behov av att samarbeta och rådgöra med en "paraplyorganisation" i frågor som rör olika former av intolerans. Centrumet skulle kunna fungera som ett kontaktorgan för att kanalisera kunskap, erfarenhet och information. Detta är angeläget. Som nämnts tidigare har det framkommit stora brister i kunskap hos många frivillig- och invandrarorganisationer om vad som sker bl.a. inom diskrimineringsområdet. Ett samverkansorgan skulle således kunna få stor betydelse för att sprida information om vad som pågår och gäller i frågor som rör det aktuella området. Möjligheterna att uppmärksamma regeringen, myndigheter och andra aktörer på olika former av intolerans underlättas också.

Vidare skapas ytterligare gynnsamma förutsättningar för att utveckla och effektivisera arbetet mot rasism och annan intolerans genom etablerandet av ett fast samverkansorgan (se under avsnitt 8.2.3).

I arbetsgruppens kontakter med organisationer har som regel namnet antirasistiskt centrum använts när behovet av en samlingspunkt diskuterats. Det är dock vissa problem förknippade med denna beteckning. Detta gäller inte minst i förhållande till det arbete mot homofobi och diskriminering som verksamheten i ett sådant centrum föreslås omfatta. För att markera denna bredare inriktning har arbetsgruppen diskuterat beteckningarna "Ett antirasistiskt centrum – mot främlingsfientlighet, homofobi och diskriminering" och "Centrum mot rasism och andra former av intolerans". I det följande använder arbetsgruppen det sistnämnda namnet. Namnfrågan bör ytterst, enligt arbetsgruppens mening, vara en fråga för dem som skall bedriva verksamheten i centrumet att ta ställning till.

Vikten av oberoende från staten

Vid etablerandet av ett centrum mot rasism och andra former av intolerans är det viktigt att definiera de olika rollerna för staten och frivilligorganisationerna. Arbetsgruppens uppfattning är att ett sådant centrum skall vara fristående från statliga myndigheter, kommuner och landsting.

Generellt gäller att anslagsberoende statlig verksamhet, som inte är utsatt för konkurrens, i huvudsak bör bedrivas i myndighetsform. Mot bakgrund av syftet med etablerandet av ett centrum mot rasism och andra former av intolerans kan dock detta inte betraktas som en form av statlig verksamhet. Centrumets främsta funktion skall vara att samordna och effektivisera arbetet mellan frivilligorganisationer. Dessutom finns det utifrån en demokratispekt goda skäl att slå vakt om det fria och frivilliga organisationsväsendet och de svenska folkrörelserna. En av grundpelarna i vad som utgör en folkrörelse är just dess obundenhet gentemot stat och kommun. Vidare kan verksamheten i centrumet bli inriktad bl.a. på fristående opinionsbildning och skrivande av rapporter till internationella organ. Det kan då ligga ett värde i att hålla en distans mellan verksamheten i centrumet och den beslutande politiska makten. Mot denna bakgrund bör ett centrum inte bedrivas i myndighetsform eller inordnas i någon befintlig myndighet.

8.2.1 Organisationsformen för ett centrum mot rasism och andra former av intolerans

En central fråga för arbetsgruppen har varit att finna former för hur ett fristående centrum kan organiseras på bästa möjliga vis. För att vidmakthålla den kraft och det engagemang som finns hos frivilligorganisationer krävs en enkel organisation. Det är vidare angeläget att organisationsformen underlättar flexibla samverkanslösningar. Valet av organisationsform är också starkt kopplat till statens behov av insyn i den verksamhet den

finansierar, samtidigt som hänsyn måste tas till verksamhetens art och omfattning.

Arbetsgruppen har övervägt olika organisationsformer för ett centrum mot rasism och andra former av intolerans och har därvid mot bakgrund av den aktuella verksamhetens natur, de samarbetspartner som är aktuella och de ekonomiska ramarna som finns till förfogande bedömt det som lämpligast att verksamheten bedrivs i form av en ideell förening. Föreningsformen lämpar sig särskilt för sådana fall där det hos en större krets finns intresse för en viss verksamhet, vilket är fallet här.

Den nya organisationen kan ledas av en styrelse som väljs av medlemsorganisationerna. Styrelsen kan utse en person som med hjälp av ett kansli operativt leder verksamheten. I en ideell förening anges alla grundläggande bestämmelser i stadgarna, så att de blir tillämpliga på alla medlemmar.

Med en organisation uppbyggd enligt denna modell skapas förutsättningar för ett brett engagemang liksom att organisationen ges möjlighet att arbeta med stor självständighet. Initiativet till bildande av en ideell förening måste tas av organisationerna själva. Som många organisationer har framhållit är dock åtskilligt arbete förknippat med att bilda en ideell förening. Inte minst handlar det om att bringa klarhet i frågan om vilka parter som skall samverka i den nya föreningen och dessa parter grundinställning till denna samverkan samt att eventuella meningsmotsättningar av mer principiell natur skall vara undanröjda. För att få ett brett engagemang måste vidare förutsättningar skapas för att många olika organisationer skall kunna delta vid uppbyggnaden av en ideell förening.

Åtgärder bör därför vidtas för att underlätta organisationers deltagande och arbete för att bilda en ideell förening. Mot bakgrund av Integrationsverkets uppdrag om samråd och dialog med frivilliga organisationer bör, enligt gruppens mening, Integrationsverket få i uppgift att ordna mötesplatser och vara sammankallande samt se till att ett stort antal organisationer blir inbjudna till dessa möten. Det är väl känt att många

organisationer som arbetar med de i sammanhanget aktuella frågorna lever under knappa ekonomiska omständigheter. Integrationsverket bör därför ersätta bl.a. resekostnader för att underlätta ett deltagande för de organisationer som har behov av detta. Det är viktigt att understryka att Integrationsverkets roll skall vara att underlätta en samverkan mellan organisationer och inte att vara involverat i själva arbetet med att ta fram stadgar, styrelse m.m.

Vid uppbyggnaden av en ideell förening kan organisationerna även behöva stöd av någon med erfarenhet och kunskap om olika organisationsformer och därtill hörande frågor. Det kan t.ex. vara i frågor om utformningen av stadga. En sådan person bör inte ha kopplingar till statliga eller kommunala myndigheter. Medel bör därför avsättas för att en person med denna kunskap kan anlitas av organisationerna själva.

8.2.2 Inriktningen på verksamheten i centrumet

Mot bakgrund av arbetsgruppens förslag om att ett centrum mot rasism och andra former av intolerans skall vara fristående och bedrivs i form av en ideell förening bör regeringen inte i detalj ange hur och på vilket sätt verksamheten skall bedrivs. Inriktningen på och omfattningen av verksamheten bör utvecklas utifrån organisationernas egna behov och förutsättningar. Samtidigt föreslår arbetsgruppen att regeringen skall avsätta medel för inrättandet av ett sådant centrum för att tillgodose en del behov och brister som påtalats från olika håll. Det är, enligt arbetsgruppens uppfattning, rimligt att statens krav i förhållande till det stöd som ges utformas så att vissa angelägna behov kan tillgodoses samtidigt som centrumets oberoende respekteras. Dessa krav bör vara generella till sin karaktär. Det är den ideella föreningen som ytterst skall avgöra hur och på vilket sätt arbetet skall bedrivs. Syftet med det statliga bidraget bör framgå tydligt vilket skapar bättre förutsättningar för att resurserna verkligen går till avsedda ändamål.

Arbetsgruppen har mot denna bakgrund identifierat följande centrala verksamheter – allt utifrån de kontakter som arbetsgruppen har haft med olika aktörer på området, däribland frivilligorganisationer – som bör omfattas av det kontinuerliga statliga stödet till centrumet.

- Ett övergripande mål för centrumet skall vara att förstärka och komplettera samhällets insatser mot rasism, främlingsfientlighet, inklusive antisemitism, islamofobi och antiziganism samt homofobi och diskriminering.

Inom centrumets ansvarsområde skall ligga att:

- förstärka och utveckla samarbetet med frivilligorganisationer som arbetar med de i sammanhanget aktuella frågorna,
- fungera som ett kontaktorgan för regeringen, myndigheter och andra centrala aktörer och
- bedriva aktiv verksamhet vad gäller dokumentation, information och opinionsbildning.

Enligt arbetsgruppens mening kan arbetet i centrumet bli särskilt framgångsrikt om man förenar olika kunskaper och erfarenheter om olika former av intolerans samt ser till att ett könsperspektiv kan genomsyra verksamheten.

Verksamheten i centrumet skall alltså ses som ett komplement till övriga aktörers verksamhet. Arbetsgruppen vill understryka att ett centrum mot rasism och andra former av intolerans inte innebär att någon myndighet, institution eller annat organ fräntas sitt ansvar att arbeta mot olika former av intolerans. En ny fristående aktör kan emellertid behöva samverka och samarbeta med myndigheter som verkar på detta område. Det finns exempel på att antirasistiskt arbete bedrivs framgångsrikt i länder där insatser från myndigheter och frivilligorganisationer samverkar och kompletterar varandra.

Integrationsverket och Statens folkhälsoinstitut har i dag redan etablerade kontakter och erfarenheter från samverkan med externa civila aktörer, bl.a. genom projekt- och organisationsstöd. Ett kontinuerligt samarbete mellan frivilligorganisationer

och Integrationsverket har också byggts upp i frågor som rör rasism, främlingsfientlighet och etnisk diskriminering. Ett fortsatt samarbete mellan berörda myndigheter och ett centrum behöver säkras och utvecklas. Detta gäller även i förhållande till den framtida myndigheten Forum för levande historia. Detta kan bl.a. ske genom att berörda myndigheter och institutioner får ett tydligt uppdrag om detta i sina respektive regleringsbrev.

Insatser som skulle kunna omfattas av de ovan nämnda centrala verksamheterna kan vara av olika slag. Det gäller framför allt insatser där olika aktörer kan komma samman för diskussion om hur arbetet mot rasism, homofobi och diskriminering kan bli bättre eller insatser för att underlätta gemensamma aktiviteter. Det kan handla t.ex. om att anordna möten och seminarier samt att uppmärksamma den Internationella dagen mot rasism som äger rum den 21 mars och Kristallnatten den 9 november varje år. Det kan även handla om insatser för att göra organisationer lättillgängliga och för att synliggöra viktig verksamhet som pågår inom organisationerna, genom t.ex. att bygga upp en egen databas.

Centrumet bör också utgöra ett rådgivande organ i frågor som rör olika former av intolerans och ett forum där regeringen och berörda myndigheter kan utbyta erfarenheter och idéer. Centrumet bör också på sikt anlitas som expertorgan i olika sammanhang.

Arbetet med information och dokumentation handlar främst om att stödja insatser för att underlätta en oberoende opinionsbildning. Här kan det således vara fråga om bl.a. att ha tillgång till klippservice och kunna framställa nyhetsbrev och olika broschyrer. Med dokumentation kan avses t.ex. att följa den diskriminering som förekommer i samhället eller den verksamhet som pågår på Internet. En annan viktig del av arbetet kan vara att anordna externa utbildnings- eller konferensarrangemang samt rådgivning av enklare och mer rutinbetonat slag.

8.2.3 Ytterligare möjligheter som skapas genom ett centrum mot rasism och andra former av intolerans

Arbetsgruppen vill också peka på vissa ytterligare möjligheter som skapas i och med inrättandet av ett sådant centrum. Centrumet skulle kunna åta sig uppdragsverksamheter i olika former eller kunna finansiera vissa verksamheter eller projekt genom bidrag från olika håll.

Det är väl känt att många organisationers möjligheter att ägna tid och kraft att ansöka om ekonomiskt stöd från olika håll är begränsade. Genom etablerandet av ett centrum som får ett kansli till sitt förfogande underlättas möjligheterna till ansökningar av bidrag eller projektmedel. Det gäller inte minst bidrag inom ramen för olika EU-program. I sammanhanget kan också nämnas att Brottsoffermyndigheten vid fördelning av medel från brottsofferfonden särskilt skall prioritera projekt inriktade mot bl.a. brott med rasistiska, främlingsfientliga och homofobiska förtecken. I årsredovisningen för år 2000 konstaterar Brottsoffermyndigheten att inte något projekt har beviljats finansiering när det gäller offer för brott med rasistiska eller främlingsfientliga förtecken trots riktade informationsinsatser till olika organisationer. Ett antal projekt avseende offer för homofobiska brott har dock beviljats finansiering. Här skulle det således kunna finnas möjligheter för centrumet att ansöka om bidrag för projekt med syfte att hjälpa och stödja offer för brott med rasistiska, främlingsfientliga och homofobiska inslag.

Vidare skulle ytterligare brister och behov av förändringar som påtalats av bl.a. organisationerna själva kunna tillgodoses – helt eller delvis – genom en sådan verksamhet. Det gäller exempelvis behovet av spetskompetens när det gäller extremistiska grupperingars ideologi, utbredning och aktivitet samt att analysera behovet av och initiera forskning på olika relevanta områden.

Slutligen vill arbetsgruppen inte utesluta möjligheterna till att vissa verksamheter som i dag bedrivs av myndigheter på sikt i stället skulle kunna bedrivas av ett centrum mot rasism och andra former av intolerans. Det bör dock understrykas att det

inte bör bli fråga om att ett fristående centrum skall ha uppgifter som är att betrakta som myndighetsutövning. Ett centrum mot rasism och andra former av intolerans skall inte på något sätt ersätta de myndigheter som finns inom området utan ska vara ett betydelsefullt komplement till vad myndigheter och enskilda organisationer gör i dag. Detta gäller inte minst på diskrimineringsområdet. I den mån diskriminerande handlingar förekommer är det en fråga för ombudsmännen eller rättsväsendet att utreda och driva mål till domstolen. Däremot kan centrumet ha en roll vad gäller att uppmärksamma den diskriminering som förekommer och följa den eventuella rättsliga prövningen.

Även frågan om ett sådant centrum skulle kunna få en roll i fördelningen av statens stöd till organisationer har diskuterats. Ansvaret för att fördela bidrag ställer stora krav vad gäller hushållningen med statens resurser. Bland annat krävs en grundlig och kontinuerlig uppföljning och kontroll. Om staten överlämnar en förvaltningsuppgift till en ideell förening kan det finnas risk för att särintressen får stort inflytande över verksamheten. Fördelning av statliga bidrag är vidare en form av myndighetsutövning. För överlämnande av en sådan uppgift till en ideell förening måste i så fall lagstöd finnas. Vidare är det fullt möjligt att centrumet kommer att ansöka om projektmedel från olika håll, vilket vore olämpligt om de samtidigt har i uppgift att fördela statliga medel. Sammantaget är arbetsgruppens uppfattning att fördelning av bidrag till projekt mot rasism och främlingsfientlighet även i fortsättningen bör hanteras av Integrationsverket.

Det bör också understrykas att det tar tid att bygga upp en fungerande verksamhet. Fokus bör vara på kärnverksamheten. Det mest väsentliga under första året är att en fungerande samverkan mellan organisationerna kan komma till stånd. Det handlar också om att vinna erfarenheter i praktiskt arbete. Verksamhetens inriktning och omfattning kan komma att förändras med tiden. Detta gäller även bedömningen av de medel som skall avsättas för verksamheten.

8.2.4 Premisser för statligt stöd

Det bör som framgått i högsta grad vara av statligt intresse att ett centrum mot rasism och andra former av intolerans etableras eftersom detta kan få positiva effekter på det samlade arbetet mot antidemokratiska yttringar. Det finns därför enligt vår bedömning starka skäl för ett direkt stöd från staten för att stödja ett sådant centrum. Fördelning av statliga medel är ett av de instrument som statsmakterna förfogar över. För att underlätta för organisationerna att bilda ett centrum mot rasism och andra former av intolerans bör staten bidra till finansieringen av dess etablerande samt ge statligt bidrag till den kärnverksamhet som skall bedrivas. Regeringen har fr.o.m. 2002 beräknat 10 miljoner kronor per år för det antirasistiska arbetet. Enligt arbetsgruppens uppfattning bör från och med 2003 under vissa villkor ett visst belopp av dessa 10 miljoner avsättas till ett sådant centrum.

Det statliga stödet till ett centrum mot rasism och andra former av intolerans bör ges i form av ett årligt bidrag till den ideella förening som föreslås bildas. Det bör av olika skäl inte vara fråga om att bevilja medel för etablering av två eller flera sådana centrum. Ett skäl är att etableringen av flera centra kan bli kontraproduktivt eftersom det främsta syftet med etableringen av ett centrum mot rasism och andra former av intolerans är att åstadkomma en bred samverkan mellan organisationer.

Vid bedömningen av hur stort bidrag som skall avsättas bör verksamhetens inriktning och omfattning beaktas dels i ett uppbyggnadsskede, dvs. under 2003, dels för den löpande verksamheten därefter. Den ideella föreningen som föreslås bildas bör varje år i en ansökan översiktligt beskriva den verksamhet man avser bedriva.

Den ekonomiska redovisningen, rapporteringen av verksamheten i sak och planerna för den fortsatta verksamheten kommer att ge underlag för framtida beslut. Det statliga bidraget skall vara avsedd för den löpande driften och kärnverksamheten i ett centrum mot rasism och andra former av intolerans. Medlen skall inte tas i anspråk för att finansiera verksamhet som bedrivs

av de enskilda frivilligorganisationer som ingår i den ideella föreningen. Medlen skall inte heller finansiera särskilda projekt som bedrivs av den ideella föreningen. Det handlar således främst om medel till lokalkostnader, personalkostnader för ett litet kansli och bedrivande av viss kärnverksamhet i centrumet.

Allmänt gäller att regeringen bör pröva bidragsärenden bara när det krävs ett ställningstagande från regeringen som politiskt organ. I andra fall bör prövningen delegeras till någon myndighet under regeringen. Mot bakgrund av Integrationsverkets nuvarande roll som huvudansvarig för insatser mot rasism och främlingsfientlighet föreslår arbetsgruppen att det statliga stödet till etablerandet och driften av ett centrum mot rasism och andra former av intolerans skall administreras av Integrationsverket.

Utöver de statliga anslagen kan även andra aktörer än regeringen stödja centrumet. Det kan handla om alltifrån att organisationer och andra intresserade bidrar genom medlemsavgift till att viss verksamhet finansieras via privat sponsring. Dessutom finns det möjligheter att ansöka om projektmedel från olika håll.

Riktlinjer för stödet

Enligt arbetsgruppens mening bör sammanfattningsvis nedanstående villkor vara uppfyllda för att statligt stöd skall kunna beviljas.

Ett grundläggande villkor för statligt stöd till etablerandet av ett centrum skall vara att en ideell förening bildas genom en bred sammanslutning av olika organisationer. Den ideella föreningen skall vara öppen för medlemskap för varje organisation med verksamhet i Sverige, som är beredd att följa föreningens stadgar. Verksamheten skall omfatta åtgärder mot rasism, främlingsfientlighet, inklusive antisemitism, islamofobi och antiziganism samt homofobi och diskriminering.

Verksamheten skall syfta till att stärka samarbetet mellan frivilligorganisationer och inriktas mot kunskapsuppbyggnad, informationsspridning och opinionsbildning.

Det är vidare viktigt att ett centrum organiseras så att kunskaper och erfarenheter om olika former av intolerans säkras samt att ett könsperspektiv kan genomsyra verksamheten. I detta sammanhang kan sammansättningen av styrelsen för den ideella föreningen ha betydelse.

Statlig finansiering ställer också höga krav på redovisning och uppföljning av verksamhetens resultat. En förutsättning för en bra uppföljning är att verksamheten löpande dokumenteras.

8.3 Särskilt om vissa former av intolerans

Stora delar av det generella arbetet mot rasism, främlingsfientlighet och diskriminering är tillämpliga även på företeelser som antisemitism, islamofobi, antiziganism och homofobi. Mycket av detta har redovisats i ovannämnda handlingsplaner. Av dessa framgår att en viktig grund för att förebygga och motverka rasism, främlingsfientlighet, homofobi och diskriminering, och därmed även antisemitism, islamofobi och antiziganism, utgörs av en effektiv lagstiftning och rättsvärdande myndigheters tillämpning av denna samt av Integrationsverkets, DO:s och HomO:s generella arbete på detta område.

Även om det således finns nära samband och kopplingar mellan företeelser som t.ex. rasism, nazism, antisemitism, islamofobi och för den delen även homofobi är det enligt arbetsgruppens mening viktigt att beakta de speciella förutsättningar som gäller arbetet för att motverka olika former av intolerans. Andra och ytterligare åtgärder kan exempelvis behövas för att förebygga och motverka islamofobi eller homofobi än för att bekämpa rasism. Det behövs därför även riktade insatser mot sådana företeelser.

8.3.1 Antisemitism, islamofobi och antiziganism

Vad gäller statliga åtgärder som särskilt riktats mot antisemitism, islamofobi eller antiziganism kan följande nämnas.

Regeringens projekt Levande historia fyller en viktig funktion när det gäller att uppmärksamma Förintelsen och de mekanismer som ligger bakom extremistiska yttringar av olika slag, även i dagens Sverige, samt genom att sprida kunskap om hur Förintelsen kan användas som utgångspunkt i pedagogisk verksamhet om människosyn och för diskussion om demokrati, tolerans och mänskliga rättigheter. Den 1 januari 2003 inrättas Forum för levande Historia. Det arbete som skall bedrivas av forumet kan ha stor betydelse för det framtida arbetet mot olika former av intolerans. Regeringen har också bidragit ekonomiskt till upprättandet av ett nationellt kunskapscentrum för forskning och undervisning om Förintelsen och folkmord vid Uppsala universitet.

Mot bakgrund av terroristattacken i USA och händelserna därefter har Integrationsverket fått i uppdrag att belysa situationen för muslimer i Sverige liksom att redovisa eventuella åtgärder som har vidtagits. I sammangaget vill arbetsgruppen också nämna boken "Jalla! Nu klär vi granen – möte med den muslimska kultursfären". Boken ges ut av Utrikesdepartementet och trycks i 250 000 exemplar. Den distribueras till alla elever i årskurs ett och två i gymnasieskolorna samt till bibliotek och ungdomsorganisationer.

DO har fått ett uppdrag att under en tvåårsperiod "genomföra ett särskilt arbete för att förebygga och motverka diskriminering och annan kränkande behandling av romer".

Arbetsgruppen känner, trots dessa insatser, oro över de uttryck för islamofobi och antisemitism som i ökande grad förekommit i Sverige efter den 11 september och som en följd av konflikten i Mellanöstern. Mot denna bakgrund anser arbetsgruppen att det

är angeläget att kampen mot antisemitism och islamofobi får fortsatt prioritet inom berörda centrala myndigheters verksamhet och att ytterligare åtgärder vidtas på området.

Berörda myndigheters regleringsbrev bör ses över i detta perspektiv. Detta gäller inte minst rättsväsendets myndigheter. Kampen mot brott med rasistiska och främlingsfientliga motiv är sedan flera år ett högt prioriterat område inom rättsväsendet. Detta måste gälla även fortsättningsvis. Personer, organisationer eller institutioner som av etniska eller religiösa skäl utsätts för våld, hot om våld eller andra övergrepp, eller som kan bedömas löpa risk för sådana övergrepp måste ges det skydd de behöver. Integrationsverket bör fortsätta sitt arbete med att belysa situationen för muslimer.

Mer reaktiva åtgärder av detta slag är emellertid inte tillräckliga. Av grundläggande betydelse i kampen mot antisemitism, islamofobi och antiziganism är det långsiktiga arbetet med kunskaps- och medvetandehöjande insatser på bred front. En del av arbetet handlar om att förändra människors föreställningar, attityder och värderingar.

Som så ofta framhålls måste arbetet för att motverka intolerans och värna demokratiska och humanistiska värden bygga på ett brett engagemang i samhället. Det är särskilt giltigt när det gäller opinionsbildande arbete som bör vara en fråga såväl för regeringen och myndigheter som frivilligorganisationer.

Den nya myndigheten Forum för levande historia skall bl.a. arbeta aktivt med frågor om utbildning och information för att värna mänskliga rättigheter. Centrala målgrupper för forumet är barn och ungdomar samt vuxna i barns och ungdomars närmiljö. Forumets uppdrag att främja arbete med tolerans och mänskliga rättigheter kommer av allt att döma ha stor betydelse för att förebygga och motverka antisemitism, islamofobi och antiziganism.

Utbildnings- och informationsinsatser är ett område där behovet av samverkan mellan olika myndigheter är särskilt uppenbart. Ett sådant arbete bör därför initieras och bedrivas bl.a. av Integrationsverket, Forum för levande historia och DO. Arbetet

med individuella ärenden kan förväntas ge DO en överblick och kunskap på området som bör tillvaratas i detta sammanhang. Detsamma gäller det särskilda arbetet att förebygga och motverka diskriminering och annan kränkande behandling av romer. På motsvarande sätt måste de erfarenheter som Integrationsverket får i sitt arbete med att belysa situationen för muslimer tillvaratas.

Samarbete när det gäller opinionsbildande arbete bör även ske med frivilligorganisationer. Dessa har en viktig roll att spela. Ett framtida centrum mot rasism och andra former av intolerans kan utgöra en naturlig samarbetspartner och arena för opinionsbildande insatser. Centrumet kan vara ett redskap för motstrategier och motpropaganda vad gäller spridning av antisemitisk eller islamofobisk propaganda.

En del av de 10 miljoner kronor som finns till förfogande för det antirasistiska arbetet bör under 2003 användas för ytterligare utbildnings- och informationsinsatser mot antisemitism och islamofobi.

Det finns således goda förutsättningar för att befintliga och framtida institutioner och organ framöver skall kunna tillgodose behovet av att driva projekt med inriktning på opinionsbildning eller ansvara för och följa utvecklingen i samhället i frågor om antisemitism och islamofobi.

Regeringen bör dock noga följa utvecklingen för att bedöma om ytterligare åtgärder kan behövas på området.

8.3.2 Homofobi

I arbetsgruppens uppgifter ingår även att identifiera brister i arbetet mot homofobi. Med begreppet homofobi avses att en person eller en grupp av personer hyser en stark antipati gentemot homosexuella och homosexualitet.

Frågor som rör homosexuellas situation i allmänhet omfattas inte av arbetsgruppens mandat. Det är både av sakliga och pedagogiska skäl viktigt att separera dessa två områden. I den mån situationen för homosexuella i olika avseenden är en följd av

en negativ inställning till homosexuella eller den diskriminering som homosexuella utsätts för så faller det inom ramen för arbetsgruppens uppdrag.

En förutsättning för att homofobi skall kunna motverkas effektivt och förebyggas är att områden där det finns särskilda behov av insatser identifieras, liksom nyckelaktörer. I dag finns inte någon myndighet som har ett övergripande ansvar för att följa utvecklingen i samhället ifråga om homofobi samt att förebygga och motverka den.

Ett tydligt myndighetsansvar

Arbetsgruppen anser att avsaknaden av en myndighet eller annat organ med ett tydligt ansvar för att bekämpa homofobi är ett problem. Det saknas i dag en samlad bild av det arbete mot homofobi som pågår i olika sektorer av samhället, ett systematiskt sätt att sprida kunskaper, erfarenheter och forskningsresultat om detta arbete samt kunskaper om olika metoder för och erfarenheter av arbetet mot homofobi. Vidare saknas en aktör som följer den nationella och internationella utvecklingen av arbetet mot homofobi.

Det är enligt arbetsgruppens mening angeläget att ge arbetet mot homofobi en mera strukturerad form och därmed en långsiktighet och kontinuitet som saknas i dag. Såväl HomO som Statens folkhälsoinstitut gör redan i dag betydelsefulla insatser i detta sammanhang. Arbetsgruppen anser emellertid att mycket talar för att ansvaret måste förtydligas. regeringen bör pröva denna fråga liksom om det behövs en myndighet eller annat organ som är huvudansvarig för att förebygga och motverka homofobi. Vid denna prövning får även en prioritering ske så att finansiering inom ram möjliggörs.

Arbetsgruppen anser att ett eventuellt ansvar bör läggas någon befintlig myndighet. De myndigheter som i sådana fall kan komma ifråga är Statens folkhälsoinstitut eller HomO.

Statens folkhälsoinstitut har sedan år 1992 ett regeringsuppdrag angående homosexuellas situation i samhället. I och med

inrättandet av HomO har institutets arbete mot diskriminering övertagits av HomO. Verksamheten hos Statens folkhälsoinstitut är numera främst inriktat på hälsofrågor men eftersom homofobi kan bidra till homo- och bisexuellas ohälsa har institutet även arbetat en del med denna fråga. Arbetet mot homofobi är dock i huvudsak ett arbete för mänskliga rättigheter, helt frikopplat från hälsofrågor.

Mot denna bakgrund anser arbetsgruppen att mycket talar för att HomO bör ges ett tydligt ansvar för att motverka och förebygga homofobi. HomO:s arbete mot diskriminering på grund av sexuell läggning har kopplingar till arbetet mot homofobi. HomO har också i dag inom ramen för sitt mandat vissa möjligheter att bedriva ett arbete mot homofobi, förutom sådant som har en mer uttalad och omedelbar koppling till folkhälsan.

Det som kan tala mot att ge HomO ett tydligt ansvar för att bekämpa homofobi är att en parlamentarisk kommitté nyligen tillsatts för att överväga bl.a. en samordning eller sammanslagning av några eller samtliga ombudsmän. Det är möjligt att en förutsättning för en sammanslagning är att ombudsmännens verksamhet renodlas till att omfatta det direkta arbetet mot diskriminering. Exempelvis har DO:s verksamhet renodlats och det förekommer inte något direkt arbete mot rasism och främlingsfientlighet. Mot denna bakgrund finns det vissa skäl mot att låta HomO intensifiera arbetet mot homofobi. Samtidigt kan ett eventuellt förslag om en sammanslagning av ombudsmännen genomföras tidigast år 2006.

Egen status

En ytterligare brist i arbetet mot homofobi är att det inte har prioriterats eller tillerkänts någon egen status.

Frågor om homofobi och diskriminering på grund av sexuell läggning har tidigare nästan inte haft något utrymme inom

ramen för insatser mot olika former av intolerans. Även om detta har ändrats något under senare år så är det nästan undantagslöst så att arbetet mot homofobi uppmärksammas i samband med arbetet mot rasism och främlingsfientlighet.

Det finns vissa nackdelar med en ständig koppling till arbetet mot rasism och främlingsfientlighet. Den nuvarande hanteringen kan göra att arbetet med metod- och strategiutveckling samt fördjupade analyser inte utvecklas ordentligt. Det finns också risk för att arbetet mot homofobi begränsas till att ta sikte på personer som är engagerade i olika rasistiska grupperingar eller rörelser.

Behovet av att särskilt motverka homofobi bör därför uppmärksammas i regeringens arbete framöver. Det gäller inte minst när uppdrag ges till olika myndigheter och när särskilda projektmedel avsätts för insatser mot olika former av intolerans.

8.4 Quick Response

I arbetsgruppens uppdrag ligger också att se över om det finns behov av förändringar för Quick Response.

Informationsprojektet Quick Response syftar till att nyansera debatten i frågor som rör invandring, rasism och främlingsfientlighet genom att förse massmedier, opinionsbildare och organisationer med fakta och bakgrundsinformation när felaktiga eller stereotypa bilder och uppgifter sprids. Arbetet sker i samarbete med ett kontaktnät av forskare och sakkunniga, som även utgör projektets faktabank. Quick Response arbetar även med att ge information till journalister, studenter och enskilda personer. Verksamheten drivs av Röda Korsets Ungdomsförbund. Verksamheten har för den löpande verksamheten en budget på drygt en miljon kronor om året.

Verksamheten har sedan starten augusti 1998 haft olika finansiärer. Under de första åren fick projektet ekonomiskt stöd av Integrationsverket. Under senare tid har verksamheten finansierats främst av Röda Korsets Ungdomsförbund och genom bidrag från Allmänna arvsfonden.

Framtiden för projektet är dock oviss. Verksamheten uppfyller t.ex. inte längre kravet på utveckling av *nya* metoder för att beviljas finansiering ur Allmänna arvsfonden. Det är också osäkert om Röda Korsets Ungdomsförbund fortsättningsvis kommer att finansiera verksamheten i den utsträckning som sker i dag. Verksamheten kan också bli lidande om det ägnas mycket tid och kraft åt ansökningar om ekonomiskt stöd från olika håll.

Quick Response fyller enligt arbetsgruppen mening en viktig funktion för att som oberoende och respekterad aktör snabbt kunna bemöta felaktig och onyanserad nyhetsrapportering. Massmedierna kan både bidra till att avslöja och bekämpa rasism, främlingsfientlighet och fördomar och medverka till att sådana synsätt bekräftas och förstärks. Det är mot denna bakgrund viktigt att Quick Response kan fortsätta och stärkas. Det finns dessutom som arbetsgruppen bedömer ett ökande intresse hos

bl.a. journalister, frivilligorganisationer, skolor m.fl. för den verksamhet som Quick Response bedriver. Arbetsgruppen föreslår därför att regeringen tillförsäkrar Quick Response en långsiktig och stabil finansiering. Det är dock enligt arbetsgruppens mening viktigt att Quick Response även har andra finansieringskällor, då detta vidgar de ekonomiska ramarna och ökar verksamhetens oberoende. Den statliga finansieringen skall därför ses som en basfinansiering för att främja en långsiktig och stabil finansiering av en angelägen verksamhet.

Medel för detta ändamål bör enligt arbetsgruppen tas av de 10 miljoner kronor som finns till förfogande för det antirasistiska arbetet och administreras av Integrationsverket.

Den verksamhet som bedrivs av Quick Response har enligt arbetsgruppens uppfattning starka kopplingar till den kärnverksamhet som föreslås omfattas av det statliga stödet till centrumet mot rasism och andra former av intolerans. Det gäller inte minst insatser för att bedriva dokumentation, information och opinionsbildning.

Arbetsgruppens bedömning är att det skulle medföra påtagliga fördelar om Quick Response bedrevs i anknytning till centrumet eller hade centrumet som huvudman. Det skulle bl.a. kunna skapa goda förutsättningar för effektivt samarbete samt leda till att arbetet mot rasism, främlingsfientlighet m.m. ges större tyngd och att centrumet blir en naturlig arena i arbetet mot sådana företeelser. Det skulle även underlätta produktion av gemensamt informationsmaterial och gemensam medverkan i utbildningssammanhang. Det skulle således finnas möjlighet att både utveckla verksamheten i centrumet och göra ekonomiska vinster genom att koppla Quick Response till centrumet.

Det bör dock vara en fråga för den ideella föreningen och Quick Response att avgöra om och på vilket sätt en sådan anknytning bör genomföras.

8.5 Verksamheter för personer som vill lämna rasistiska och liknande grupperingar

Arbetsgruppen skall enligt uppdraget överväga om verksamheter som Exit och andra liknande verksamheter behöver samordnas.

Mot bakgrund av Integrationsverkets ansvar för kunskapsbanken är det enligt arbetsgruppens uppfattning rimligt att verket får i uppgift att samla och sprida kunskaper om olika metoder för och erfarenheter av arbetet med att bistå personer som vill lämna rasistiska och liknande grupperingar.

Under år 2002 har två verksamheter beviljats statligt stöd för att bistå ungdomar som vill lämna rasistiska och andra liknande grupperingar (avhoppare). Dessa verksamheter bedrivs inom ramen för Stiftelsen KFUM Söder Fryshuset och Föreningen Ungas revansch i Motala. Därutöver har också Helsingborgs Ungdomsråd fått stöd från Allmänna arvsfonden för verksamhet för avhoppare.

En arbetsgrupp inom Regeringskansliet med representanter för Integrationsverket, Brottsförebyggande rådet och Svenska kommunförbundet lade i november 2001 fram rapporten Vägen tillbaka – stöd till verksamhet för att bistå personer som vill lämna rasistiska och andra liknande grupperingar (Ds 2001:70).

I rapporten redovisades förslag om villkor för statligt stöd för sådan verksamhet dels för år 2002, dels för tiden därefter. Arbetsgruppen ansåg att det statliga stöd till verksamhet för avhoppare som föreslås fr.o.m. 2003 bör administreras av Integrationsverket och att frågan bör övervägas närmare av arbetsgruppen som skall se över formerna för och organisationen av hur det antirasistiska arbetet kan bedrivas bäst på sikt.

Arbetsgruppens bedömde också att det inte förelåg vare sig behov av eller förutsättningar för en central, sammanhållande funktion för den verksamhet som bedrivs och kan komma att bedrivas för avhoppare. Om emellertid så skulle bli fallet, utgår arbetsgruppen från att initiativ till en sådan funktion växer fram ur då pågående verksamhet.

Vad gäller frågan om en central sammanhållande funktion bör det enligt arbetsgruppens uppfattning inte vara fråga om en central funktion som skall ha inflytande över hur verksamheterna skall bedrivas och organiseras på lokal eller regional nivå. Det är viktigt att verksamhetens inriktning växer fram ur regionala/lokala behov och förutsättningar och inte fastslås ovanifrån. Motsvarande gäller givetvis också frågan hur man på olika håll i landet vill organisera sig.

En annan sak är att den samlade kunskapen om olika metoder och arbetssätt behöver dokumenteras och göras tillgänglig för allmänheten, kommuner och andra intresserade. De projekt och verksamheter som får ekonomiska bidrag bör därför kunna inordnas som en del i en mer långsiktig plan för kunskapsutveckling. Det innebär att särskilda krav skall ställas för beviljande av bidrag. Resultaten och erfarenheterna av de verksamheter som beviljats bidrag skall kunna användas i en sådan kunskapsupbyggnad. Verksamheten skall därför dokumenteras och följas upp.

Mot bakgrund av Integrationsverkets ansvar för kunskapsbanken är det därför rimligt att verket får i uppgift att kunskap och erfarenhet om olika metoder och arbetssätt för att bistå personer som vill lämna rasistiska och liknande grupperingar dokumenteras och görs tillgänglig för allmänheten, kommuner och andra intresserade.

Detta talar också för att det statliga stödet till verksamheter för avhoppare bör administreras av Integrationsverket. Redovisningen och rapporteringen av sådana verksamheter i anslutning till ansökningar om fortsatt bidrag bör ge verket underlag för att göra den samlade kunskapen tillgänglig.

8.6 Forskning

I olika sammanhang har behovet av forskning om rasism, främlingsfientlighet, inklusive antisemitism, islamofobi och antiziganism, samt homofobi och strukturell diskriminering framförts. Det har bl.a. av frivilligorganisationer framhållits att det finns ett stort behov hos såväl centrala som lokala

myndigheter av kunskap om homofobi, nazism, rasism och andra former av extremism. För närvarande finns denna kunskap spridd bland ett fåtal individer inom olika forskningsinstitutioner med begränsade resurser som skall möta en allt större efterfrågan. Det har vidare gjorts gällande att det saknas såväl en heltäckande dokumentation av forskningen på det aktuella området som lättillgängliga mötesplatser och arenor för diskussion och erfarenhetsutbyte mellan forskare, politiker och praktiker.

Forskning är enligt arbetsgruppens mening viktig för att få en bild av både hur verkligheten ser ut och hur olika sätt att förebygga och motverka olika former av intolerans fungerar. Det är viktigt att åtgärder mot rasism, homofobi, diskriminering m.m. bygger på en noggrann kartläggning och analys av hur problembilden i området i fråga ser ut. Prioritering av mål och val av åtgärder, liksom planering och genomförande av åtgärder, måste göras utifrån sådana kunskaper.

Arbetsgruppen har emellertid inte haft möjlighet att hinna med att göra en kartläggning och analys av i vad mån det finns brister och behov av förändringar på forskningsområdet. Genomförandet av en sådan utredning förutses vara arbetskrävande och bör bl.a. ske i samarbete med forskare. Arbetsgruppen anser att en sådan genomgång bör göras i annat sammanhang. En sådan genomgång skulle bl.a. kunna syfta till:

- att överblicka forskningen samt att följa den nationella och internationella utvecklingen inom detta område,
- att samordna, skapa opinion och sprida relevant forskning på området,
- att upprätta och uppdatera ett personregister över verksamma forskare på området,
- att bygga upp och tillhandahålla spetskompetens som kan nyttjas i olika sammanhang,
- att skapa tvärvetenskapliga mötesplatser för forskare, och
- att initiera nödvändig forskning på de områden där det saknas kunskap.

Det är viktigt att påpeka att det är forskarna själva vid våra lärosäten som väljer områden för och inriktning på sin forskning samt att forskning kring rasism, främlingsfientlighet och diskriminering i dag förekommer inom flera vetenskaps- och ämnesområden. Bland annat kan följande nämnas:

Centrum för invandringsforskning vid Stockholms universitet (Ceifo) har ägnat särskild uppmärksamhet kring frågor om rasism och diskriminering. Bland annat har rapporter om spridning av rasistisk propaganda och etnisk diskriminering genomförts.

Uppsala universitets Centrum för multietnisk forskning har ett särskilt uppdrag att bedriva utbildning och forskning om Förntelsen och andra folkmord vid ett nationellt kunskapscentrum, Programmet för studier kring Förntelsen och folkmord. Verksamheten är inriktad på forskning, forskarutbildning, dokumentation och information. Centrumet arrangerar seminarier och konferenser.

Rasism, diskriminering och främlingsmisstro är en av fyra forskningsinriktningar hos Internationell migration och etniska relationer (IMER) vid Malmö högskola. Bland annat kan forskningsprojektet "Klippan – ett stämplat samhälle" nämnas. Forskningsprojektet tar sin utgångspunkt i ett mord på en asylsökande från Elfenbenskusten i september 1995. Syftet var att penetrera de händelser och de konflikter som ledde fram till mordet samt att analysera vad som skett därefter.

Ämnesrådet för humaniora och samhällsvetenskap vid Vetenskapsrådet har regeringens uppdrag att genomföra ett forskningsprogram om Sveriges förhållande till nazismen, Nazityskland och Förntelsen. Avsikten är att programmet skall få en bred utformning och spänna över flera vetenskapliga områden. Det behöver inte heller begränsas till perioden för nazismens maktinnehav, utan kan också omfatta dess förutsättningar och följdverkningar. För programmet har avsatts 20 miljoner kronor. En översikt över viss forskning inom programmets område har tagits fram av en programgrupp, som

tillsattes av dåvarande Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet.

De nio centra/fora för kvinno-, mans- och genusforskning som finns vid olika universitet och högskolor bedriver bl.a. utbildning och forskning kring frågor om sexualitet.

I olika projekt mot rasism, homofobi m.m. engageras forskare från lokala högskolor för att bidra till att bygga upp en lokal kompetens.

I sammanhanget bör också Brottsförebyggande rådet (BRÅ) och Statens folkhälsoinstitut nämnas. BRÅ:s forskning om bl.a. organiserade rasisters brottslighet, Vit maktmusik, utvecklingen av rasistiska och antisemitiska organisationer i Sverige liksom BRÅ:s uppföljning av anmälningar och domar om hets mot folkgrupp och olaga diskriminering bidrar till att utveckla kunskapen på området. BRÅ har också i uppdrag att följa upp rättsväsendets insatser mot brottslighet med rasistiska, främlingsfientliga eller homofobiska inslag samt olaga diskriminering. Uppdraget redovisas inom kort.

Statens folkhälsoinstitut har initierat och publicerat ett flertal studier om homosexuellas situation, homofobi och allmänhetens attityder till homosexuella samt upprättat en databas, Homodoc, om svensk forskning från 1990 beträffande homosexualitet och homosexuellas situation.

9 Ekonomiska konsekvenser

Arbetsgruppen skall enligt uppdraget redovisa ekonomiska konsekvenser av sina förslag.

Utgångspunkten i arbetsgruppens arbete har varit att förslagen skall rymmas inom ramen för de medel som regeringen ställt till förfogande för det antirasistiska arbetet. För ändamålet har beräknats 10 miljoner kronor per år.

Enligt arbetsgruppens förslag skall, från och med 2003, ett visst belopp av dessa 10 miljoner avsättas till ett centrum mot rasism och andra former av intolerans. Storleken på beloppet bör avgöras varje år efter ansökan av den ideella förening som föreslås bildas. Bidraget bör avse stöd till bl.a. lokalkostnader, personalkostnader för ett litet kansli och för att viss kärnverksamhet skall kunna bedrivas. Under 2003 kan därutöver tillkomma vissa etableringskostnader. Själva verksamheten vid centrumet bedöms däremot inte vara fullt utvecklad under 2003.

Mot denna bakgrund och erfarenheterna av liknande verksamheter som bedrivs i bl.a. några andra länder är arbetsgruppens bedömning att bidraget för år 2003 bör vara högst 2,5 miljoner kronor. Fr.o.m. 2004 bör det dock finnas utrymme för att successivt utveckla verksamheten i centrumet och ytterligare 0,5 miljon kronor bör avsättas för detta år 2004. Under förutsättning att verksamheten i centrumet fortsätter att utvecklas enligt arbetsgruppens intentioner kan det fr.o.m. 2005 finnas skäl att 5 miljoner kronor av de medel som kan avsättas för antirasistiskt arbete används som bidrag till centrumet.

För att stimulera frivilligorganisationer eller andra aktörer till ytterligare utbildnings- och informationsinsatser mot

antisemitism och islamofobi föreslår arbetsgruppen att 500 000 kronor avsätts för detta ändamål för år 2003.

För en basfinansiering av Quick Response beräknar arbetsgruppen 500 000 kronor per år fr.o.m. 2003.

Arbetsgruppen föreslår således att under 2003 och 2004 sammanlagt 3,5 miljoner kronor av de 10 miljoner som avsatts för förstärkning av det antirasistiska arbetet skall disponeras för bidrag till ett centrum mot rasism och andra former av intolerans, Quick Response och för informations- och utbildningsinsatser mot antisemitism och islamofobi.

Resterande del av dessa 10 miljoner, dvs. 6,5 miljoner kronor, bör i huvudsak disponeras för Integrationsverkets särskilda insatser med anledning av handlingsplanen mot rasism och främlingsfientlighet samt för projektstöd till organisationer som bedriver antirasistisk verksamhet.

Från och med 2005 kan denna fördelning behöva ändras beroende på hur verksamheten i centrumet utvecklas.

Staten skall enligt förslag i rapporten Vägen tillbaka – stöd till verksamhet för att bistå personer som vill lämna rasistiska och andra liknande grupperingar (Ds 2001:70) fr.o.m. 2003 stödja avhopparverksamheter under förutsättning att verksamheten uppfyller vissa villkor och att kommunerna finansierar verksamheten med lika stor del. Mot bakgrund av detta, hur många avhopparverksamheter som i dag bedrivs samt de medel som tidigare beviljats för sådana verksamheter är arbetsgruppens bedömning att det sammanlagda statliga stödet beräknas uppgå till 2,4 miljoner kronor per år. Det motsvarar ungefär de medel som använts för detta ändamål under senare år och kan finansieras inom nuvarande ram på anslaget 10:2 Integrationsåtgärder.

Särskilda yttranden.

Av Sven Hjelmskog:

Jag är positiv till inrättande av ett antirasistiskt center för att stärka arbetet på detta område. Jag är samtidigt oroad för att en finansiering av centret genom minskning av Integrationsverkets anslag kommer att medföra att den förstärkning av de samlade insatserna som avsetts i stället riskerar att bli en försvagning.

Av Christine Gilljam och Heinz Spira:

Vi anser att, oavsett vilken myndighet som kommer att få ansvar för bekämpandet av homofobi, måste myndigheten förutom uppdraget också tilldelas medel för arbetsuppgiften. Om homofobin skall motverkas och förebyggas på ett effektivt sätt måste ett övergripande myndighetsansvar kombineras med ett resurstillskott. Annars kommer det i realiteten inte att bli möjligt att genomföra den ambitionshöjning och kontinuitet som arbetsgruppen ansett nödvändig när det gäller samhällets ansvar mot homofobi.